

100 års ensomhed i åndernes hus?

Gabriel García Márquez og Isabel Allende som indgangsvinkel til en diskussion af postkoloniale træk i latinamerikansk litteratur.

Pelle Uri Christy Geertsen
Modul 2
Vejleder: Heidi Bojsen
Forårssemester 2006
Kultur- og Sprogødestudier
Roskilde Universitetscenter

100 års ensomhed i åndernes hus?

Gabriel García Márquez og Isabel Allende som indgangsvinkel til en diskussion af postkoloniale træk i latinamerikansk litteratur

Pelle Uri Christy Geertsen
Modul 2
Vejleder Heidi Bojsen
Forårssemester 2006
Kultur- og Sprogødestudier
Roskilde Universitetscenter

Pelle Uri Christy Geertsen

2006 Forårssemester
Roskilde Universitetscenter
Institut VI – Institut for Sprog og Kultur
Kultur- og Sprogødestudier, modul 2

Forsidelayout: Pia Mia Poulsen

Antal anslag:117.050

Citaterne der optræder ved hver kapitelstart er taget fra:

Kapitel 1: Martin Zerlang: *Fem Magiske Fortællere – og et rids af romanens historie i Latinamerika*. Side 14.

Kapitel 2: Isabel Allende): *Åndernes Hus* (5 udg.) Side 158.

Kapitel 3: Philip Swanson: *The Companion to Latin American Studies*. Side 1.

Kapitel 4: Elleke Boehmer: *Colonial & Postcolonial Literature*. Side 3.

Kapitel 5: Keld Buciek: *Postcolonial Reason - selected perspectives of writing postcolonial geographies*. Side 47.

Kapitel 6: Philip Swanson: *'Civilization and barbarism'*. Side 79.

Kapitel 7: Alfredo Jocelyn-Holt Letelier: *La Independencia de Chile – Tradición, Modernización y Mito*. Side 27.

Kapitel 8: Gabriel García Márquez: *100 års ensomhed*. Side 302.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	4
1.1 Problemfelt.....	5
1.2 Problemformulering.....	6
2. Metode	7
2.1. Rapportens opbygning og generelle metodiske overvejelser	8
2.1.1. Litteraturhenvisninger	8
2.2. positionering.....	9
2.3. Romanerne	10
2.3.1. Gabriel García Márquez og <i>100 års ensomhed</i>	11
2.3.3. Isabel Allende og <i>Åndernes hus</i>	12
2.4. Begrebsafklaring.....	13
2.4.1. Latinamerika	14
2.4.2 Kreol.....	14
2.4.3. Mestizo og Mestizaje	16
2.4.4. Postkolonial eller Post-kolonial?	17
3. Latinamerikansk Litteratur og historie	18
3.1. Latinamerika	19
3.2. Den koloniale virkelighed i Latinamerika.....	22
3.3. Latinamerikansk litteratur i en historisk kontekst.	24
4. Postkolonial teori	27
4.1 Postkolonial Teori	28
4.2. Hybriditetsspørgsmålet	29
4.3. Magisk Realisme.....	31
5. Analyse	33
5.1 Magisk realisme	34
5.1.1. Hvem der forstår	36
5.2. Kreoler, mestizer og vestens repræsentanter.....	38
6. Konklusion	44
7. Abstract	48
8. Litteraturliste.....	50

1. Indledning

I historien om Latinamerikas kultur og litteratur er det et genkommende tema, at kontinentet var og er så anderledes fra den 'gamle verden', som kolonisatorerne bragte med sig, at det nødvendigvis måtte blive hjemsted for en litteratur fuld af magi og myter...

1.1 Problemfelt

Gabriel García Márquez nobelprisvindende roman fra 1967, *100 års ensomhed* har sammen med Isabel Allendes lige så berømte *Åndernes hus* været med til at sætte latinamerikansk litteratur på verdenskortet. For mange er repræsentanterne for latinamerikansk litteratur, og begge forfattere læses globalt, såvel som lokalt i Latinamerika. Deres status som repræsentationer af latinamerikanske virkeligheder rejser spørgsmålet om, hvad det egentlig *er* for en repræsentation de giver os.

Begge romaner spinder læseren ind i en virkelighed der ikke helt er som vi kender den, den magiske realisme der hersker i begge romaners univers er et fantastisk fortællerredskab – men spørgsmålet er, om det også er mere end det? Der springes i tid og i sted, og hvor det på nogle tidspunkter unægtelig er den kolde og realistiske del der driver historien ustoppeligt frem, ser vi andre gange at den, af vesten så højt besungne rationelle tankegang, kommer til kort.

De to romaner minder trods alle deres forskelligheder på mange punkter om hinanden, ikke blot ved brugen af den magiske realisme, men også ved den måde deres familiesagaer kommer til at fremstå som en form for generel beskrivelse af, og kommentar til de transformationer, de latinamerikanske lande har undergået – og dem de stadig er i gang med.

Adskillige aspekter af de latinamerikanske virkeligheder, fortidige såvel som nutidige, bliver trukket frem i fortællingerne. Ikke mindst ser man det evigt tilbagevendende, og stadig uforløste, forhold til kolonitiden og den tidligere kolonimagt. Kreolernes ambivalente forhold til det europæiske synes ifølge begge romaner at have overlevet kolonitiden, og præger dermed stadig 'kreolmentaliteten'.

Også vestens rolle overfor Latinamerika, repræsenteret gennem europæere og nordamerikanere, er genstand for begge forfatteres fortællinger. Ikke fordi at romanerne udelukker europæerne eller nordamerikanerne, de er der konstant i begge historier – som fortællinger, referencepunkter og som en naturlig del af hverdagen. Alligevel er deres position ikke som vi er vant til, de er hensat til den position der tidligere var kreolens og mestizens – mere eller mindre marginaliserede i periferien af fortællingerne. Nok handler de, men de forstår ikke situationerne, og de må gentagne gange hjælpes på vej af både kreoler og mestizer.

Hvorfra stammer denne ambivalens, hvad tjener den til at fortælle os, og er det sandt når en chilensk historiker på tærsklen til det 21. århundrede kunne skrive:

La proyección del pasado colonial español en la Hispanoamérica post-independiente sigue siendo un problema historiográfico polémico y está lejos de haberse resuelto satisfactoriamente. ¹ (Jocelyn-Holt Letelier, 1999:27)

Som den chilenske historiker Alfredo Jocelyn-Holt Letelier her påpeger, er Latinamerika stadig ikke nået til et punkt i sin eksistens hvor forholdet til kolonitiden er afklaret. Derfor kan der være et behov for at undersøge hvordan man i Latinamerika forholder sig til og, ikke mindst, repræsenterer forholdet til kolonitiden. Dette kan give sig udslag på mange forskellige måder, men i denne rapport er det litteraturen, repræsenteret ved *100 års ensomhed* og *Åndernes hus* der er indgangsvinklen til det.

Det er med andre ord ikke en traditionel tekstanalyse jeg vil begive mig ud i. I stedet handler det om nogle af de overordnede temaer, som både Gabriel García Márquez' *100 års ensomhed* og Isabel Allendes *Åndernes hus* har som centrale.

1.2 Problemformulering

Min problemformulering består af to spørgsmål:

- Tjener brugen af *magisk realisme* andet formål end at være en anden måde at fortælle en historie på, og kan den magiske realisme forstås i sammenhæng med postkolonial teori?
- Hvordan behandles spørgsmålet om hybriditet i romanerne – og fremstår det som positivt eller negativt?

¹ Projektionen af den spanske kolonifortid i post-uafhængighedens Hispanoamerika fortsætter med at være et polemisk historiografisk problem og er langt fra at være afgjort tilfredsstillende.

2. Metode

"Du har forandret dig meget, mor"
bemærkede Blanca.

"Det er ikke mig, min datter. Det er verden,
der har forandret sig," svarede Clara.

2.1. Rapportens opbygning og generelle metodiske overvejelser

For at besvare problemformuleringen er det nødvendigt først at sætte de to fortællinger ind i en latinamerikansk kontekst og gøre sig nogle tanker om forskellige aspekter af latinamerikanske samfund og litteratur. Derfor vil rapportens opbygning tage sig ud som følger:

- Først dette metodeafsnit med de generelle metodiske overvejelser samt en diskussion af min egen position i forhold til rapporten. Inklusive en kort beskrivelse af Gabriel García Márquez og *100 års ensomhed* samt Isabel Allende og *Åndernes hus*,
- Herefter en beskrivelse af latinamerikansk litteratur og historie.
- En kort beskrivelse af den del af postkolonial teori der er anvendt, herunder magisk realisme.
- Dette vil blive fulgt af en analyse.
- Dernæst en konklusion.
- Abstract (engelsk)
- Litteraturlisten

Der vil i afsnittet om Latinamerika og latinamerikansk litteratur ske en diskussion af forskellige begreber, bl.a. *Kreol* og *Mestizo*, der har betydning for de latinamerikanske samfund romanerne udspringer fra, og dermed også må forstås ud fra. Enkelte detaljer fra Latinamerikas historie vil også blive præsenteret – i det omfang de skønnes relevante for analysen. Dette vil ske for at placere både de to fortællinger og de to forfattere i en historisk og litterær kontekst, uden hvilken en besvarelse af problemformuleringen vil være umulig.

Der vil ligeledes her være afgrænsning af projektet, og en kort definition på hvad der i rapporten menes, når der skrives *Latinamerika*.

2.1.1. Litteraturhenvisninger

Normalt henviser man til forfatterens efternavn i litteraturlisten, er der flere efternavne eller mellemnavne refererer man til det sidste i rækken. Har man imidlertid med spanske og latinamerikanske forfattere at gøre virker denne metode ikke, da man her som oftest har dels flere fornavne, men også (mindst) to efternavne – først et fra faderen (*apellido paterno*) og dernæst et fra moderen (*apellido materno*). Det der videregives er, for både mænd og kvinder, det første af disse (*apellido paterno*), og i mange tilfælde er det kun dette efternavn der refereres til. Som eksempel kan man tage den afdøde Chilenske præsident Allende – han refereres, i Chile som i resten af verden, som oftest blot til som "Salvador Allende", men hans navn var faktisk Salvador Isabelino del Sagrado Corazón de Jesús Allende Gossens. I tilfælde som dette vil det således være forkert at henvise udelukkende til de sidste efternavn.

Jeg har derfor valgt i en del tilfælde at henvise til begge forfatternes efternavne, både i teksten og i litteraturlisten. En omtale eller en henvisning til *Gabriel García Márquez* vil således være til *García Márquez* –

ligesom han i litteraturlisten vil være at finde under G for *García*, selv om han i vesten ofte blot omtales som Márquez.

2.2. positionering

Det er selvsagt altid en god idé at reflektere over sig ståsted når man laver skriver projekt, måske ikke mindst når man arbejder med postkolonial teori, og med romaner der vender forholdet mellem 'dem' og 'os' på hovedet. Det er altså et spørgsmål man er nødt til at tænke over – både før, under og efter projektet skrives. Derfor her et par korte refleksioner over min position i forhold til rapporten.

I megen vestlig uddannelse er det stadig sådan at man primært læser vestlig litteratur, og det ikke vestlige litteratur der læses er mestendels som en form for kuriosum. Vi præsenteres ofte, som Said også har beskrevet det (1978/1995), for et noget reduceret verdensbillede når det kommer til andre verdensdeles litterære (og for den sags skyld videnskabelige) produktion.

Selv om kolonitiden efterhånden er ved at komme på tryk afstand for mange vesterlændinge, så er det som om et gennemgående synspunkt stadig præger os, nemlig at resten af verden *er* anderledes end os. Det kan godt være det ikke længere er politisk korrekt at udtrykke det direkte, men den latente orientalisme er tilstede mange steder, både i hverdagslivet og i den akademiske verden. Ydermere er der tale om en latent orientalisme der kan give sig udslag på to forskellige måder:

1. Den misforståede accept af den magiske realisme som noget genuint latinamerikansk, en måde at artikulere det særligt latinamerikanske på. Ud fra denne tankegang bliver man næsten kun rigtig latinamerikansk forfatter hvis man benytter sig af den magiske realisme, for skriver man som der skrives i vesten, er det blot fordi man stadig er bundet af kolonitidens mentale lænker, og en vestlig tankegang der *må* være væsensforskellig fra den 'ægte' latinamerikanske. Dette er den form for orientalisme der vil det godt, men som kun på det moralske plan har flyttet sig. Man ønsker ikke at erkende at man anskuer 'den anden' som forskellig, men når det kommer til stykket er det alligevel præcist det man gør.
2. Opfattelsen af den magiske realisme som et billigt kneb der sælger i vesten, men som i virkeligheden ikke er stort mere end et litterært trick, der bruges af vestligt uddannede forfattere til at tegne billedet af et Latinamerika der, qua den underlige blanding af realisme og magi, bekræfter os i vores forestillinger om, hvordan det *må* forholde sig. Her er det lige modsat det første eksempel, for skriver

man ved hjælp af den magiske realisme er man her galt på den og lader sig påvirke af, hvordan vesten ønsker at man repræsenterer sig selv. De repræsentationer der foretages er således ikke latinamerikanske repræsentationer, men i virkeligheden blot vestlige repræsentationer pakket ind i et tyndt lag af latinamerikansk kolorit.

Begge vinkler er problematiske fordi ingen af dem er villige til at give forfatterne det frie valg til at vælge hvilken stil der nu måtte passe dem. Det er også to vinkler man skal passe på i sit skrivearbejde, for man kommer let til at adoptere den ene eller den anden af dem.

Derfor er det vigtigt løbende at reflektere over hvor man står. Jeg har valgt at søge at placere mig et andet sted.

Mit formål er således ikke at søge at definere noget genuint latinamerikansk i de to værker, men derimod at diskutere hvordan de artikulerer forskellige postkoloniale problemstillinger. Desuden står jeg i den situation, at jeg på nogle punkter befinder mig med et ben i begge 'lejre' da jeg godt nok er vestligt opvokset og uddannet, men har delvist latinamerikanske rødder.

Mit ønske er således ikke at tage stilling til, hvor genuin eller ej, den latinamerikanske virkelighed der artikuleres er, men derimod hvordan artikulationen sker – og hvad dette medfører.

2.3. Romanerne

Udover at romanerne kan ses og læses som 'almindelige' fortællinger, kan de begge anvendes som indgangsvinkel til at diskutere, hvordan den postkoloniale virkelighed i forskellige dele af Latinamerika artikuleres. Begge romaner behandler, om en på forskellige måder, transformationen af Latinamerikanske postkoloniale samfund og ændringen af de samfundsstrukturer der på mange punkter mindede om kolonitidens hierarkier.

De to romaner er interessante af forskellige årsager, bl.a. fordi de i kraft af deres verdensberømmelse af mange er det, der forbindes med moderne latinamerikansk litteratur. Samtidigt er de også, for Latinamerikanere det, man ved at man er kendt for i resten af verden.

Både *Åndernes hus* og *100 års ensomhed* er på denne måde nærmest symboler for Latinamerikansk litteratur og 'beviset' på, at man i denne verdensdel kan levere stor litteratur.² Men dermed indtager de også en form for trodsposition, fordi de hylde som noget særligt og som noget der stadig står som repræsentanter for en hel verdensdels litteratur og kultur.

² Såfremt i fald man mener at der er behov for noget bevis.

2.3.1. Gabriel García Márquez og 100 års ensomhed

Den Colombianske forfatter Gabriel García Márquez har om nogen været med til at gøre Latinamerikansk litteratur ikke blot populær, men også til næsten essentiel læsning - ikke bare i vesten, men også i selve Latinamerika. Hans 'hovedværk', den roman der gjorde ikke bare ham, men den latinamerikanske roman³ verdenskendt, er hans roman *100 års ensomhed* (*Cien Años de Soledad*), fra 1967.

I romanen følger vi livet i og omkring en familie i den colombianske by *Macondo*, en by der i store dele af romanen er næsten totalt isoleret fra omverdenen. Gennem især familien Buendía følger vi udviklingen fra byens grundlæggelse, over de hyppige borgerkrige og *Banankompagniets* (en slet skjult reference til det amerikanske *American Fruit Company*) ankomst og afrejse.

Romanen benytter sig af en magiske realisme der gør det helt naturligt, at Macondo grundlægges, fordi José Arcadio Buendía ønsker at undgå genfærdet af en mand, Prudencio, han har dræbt efter en hanekamp:

– Det er i orden, Prudencio, sagde han til ham. Vi forlader landsbyen, og tager så langt væk vi kan og kommer aldrig mere tilbage. Gå roligt din vej.
Derfor skete det at de begyndte turen over bjergkæden. (García Márquez, 1967/1996:23).

Ganske rationelt opstillet, hvis man er villig til at se bort fra at han taler til et spøgelse. Det er sætninger, og ikke mindst tankerækker og begrundelser som denne, der præger romanen. Det er vel at mærke en skrivestil der er valgt helt bevidst, og, som vi skal se i analysen, med bestemt formål for øje. Som García Márquez selv siger det:

Den umiddelbare realisme fra *Ingen skriver til obersten* og *Ondskabens tid* (...) har deres aktionsradius. Men jeg opdagede, at virkeligheden også findes i folks myter, forestillinger og legender; at disse ikke fødes af intet, men bliver skabt af folk, er dets historie og deres daglige liv, og at de spiller med i folks fiaskoer og triumfer. Jeg opdagede at virkeligheden ikke kun er politifolk der dræber folk, men også hele mytologien. Og alt dette har jeg medtaget i mine bøger. (Citeret i Stefansson, 1998:226)

Hundrede års ensomhed måtte skrives sådan (med rod i den mundtlige fortælletradition), for sådan talte min bedstemor. (Citeret i Stefansson, 1998:227)

Mit værk har nøjagtig den dosis politik, som det skal have. Andet og mere ville gøre det til en ubrugelig pamflet. Jeg er ikke politiker, men romanforfatter... (Citeret i Stefansson, 1998:228)

Der er tale om helt igennem bevidste valg, hvilket, udover romanens globale udbredelse, er med til at gøre den vældig interessant at forholde sig til brugen af den magiske realisme.

³ De første nobelpriser i litteratur der tilfaldt latinamerikanere var ikke til romaner, men derimod til poesi – jf. afsnittet om latinamerikansk litteratur

100 års ensomhed, der flere gange kan fremstå ret forvirrende, da den ikke alene gentagne gange springer frem og tilbage i tiden, men også samtidigt flere gange benytter sig af karakterer med identiske eller næsten identiske navne, handler dog også om andet og mere end både magisk realisme og den lille by Macondo. På sin vis kan byen Macondo siges at repræsentere hele Latinamerika, ligesom det er værd at bide mærke i, at navnet *Macondo* rimer på det spanske ord *Mundo* (verden).

Byen Macondo bliver kendt for verden med *100 års ensomhed*, men optræder faktisk allerede i García Márquez' første roman, *Hvirvelstorm (La hojarasca)* fra 1955, og både byen og mange af de karakterer man møder i romanen, går igen i andre af García Márquez' værker.⁴

100 års ensomhed centrerer sig som sagt om familien Buendía, en kreolsk familie, der på en og samme tid er aktive medspillere i landet og ikke mindst byens historie – men som samtidigt flere gange må se sig sat helt uden for indflydelse. De kan deltage i borgerkrigene og på den måde få markant betydning for nationens historie, på den anden side kan de hverken gøre fra eller til når *Banankompagniet* kommer til byen, eller når en søvnløshedsepidemi hærger.

Romanen strækker sig over en ubestemmelig årrække, hvor det eneste der er klart er, at der er tale om mere end 100 år. Generationerne vikles ind i hinanden, ikke bare med navn, men også da nogle af karaktererne på tragisk vis synes dømt til at gentage forfædrenes handlinger.

2.3.3. Isabel Allende og *Åndernes hus*

Isabel Allendes verdensberømte roman fra 1982, *Åndernes hus*, er, som *100 års ensomhed*, en familiesaga, hvor læseren følger en familie gennem generationerne. Det er en historie der konfronterer os med et Chile der bevæger sig fra forholdt der ligner kolonitiden, over modernitetens indtog, til militærkuppet i 1973, der gennem fængslingen af barnebarnet Alba udstiller både brutaliteten og hjælpeløsheden.

Åndernes hus startede egentlig som et brev til hendes døende bedstefader, men udviklede sig senere til den bog der kendes i dag (jf. Allendes hjemmeside) – en bog der i øvrigt blev filmatiseret i 1993.

Fortællingen er både politisk i forhold til kuppet, men i høj grad også i forhold til udviklingen i det chilenske samfund generelt. Militærkuppet fylder som sådan kun en mindre del af romanen, hvilket måske i virkeligheden er med til at få det til at fremstå så meget mere chokerende og traumatisk.

⁴ Den luder Aureliano går til i *100 års ensomhed* (García Márquez, 1967/1996:44-5) er fx den samme Eréndira der optræder i historien *Den utrolige og sørgelige historie om den troskyldige Eréndira og om hendes ryggesløse bedstemor*.

Åndernes hus indeholder forskellige hentydninger til historiske personer; der er fx "Digteren, på hvis knæ hun havde siddet da hun var lille, og som på det tidspunkt var kendt på alle verdens sprog..." (Allende, 1982/1994:296), der leder tankerne hen på nobelprismodtageren Pablo Neruda (der døde kort efter kuppet) og der er den venstreorienterede politiske kandidat der rejser landet rundt, og som leder tankerne hen på Isabel Allendes onkel, Salvador Allende (der som bekendt døde under kuppet).

Samtidigt er der arketyperne, som Esteban Trueban, der virker som det klassiske eksempel på den kreolske patriark der ikke føler sig tryk ved hverken samfundets forandringer eller det magiske der omgiver ham og familien, men som han ikke forstår.

Hvor García Márquez' *100 års ensomhed* satte latinamerikansk litteratur på verdenskortet, slog *åndernes hus* dens plads fast. På mange måder minder de to bøger om hinanden, bl.a. gennem begges intensive brug af magisk realisme, ligesom de begge er en slags billeder af en mere generel udvikling i dels de to lande, Colombia og Chile, men også Latinamerika generelt.

Der er dog også masser af forskelle, hvor det i *100 års ensomhed* er tiden der er konstant skiftende er det i *Åndernes hus* fortælleren der skifter. Til tider er det patriarken Esteban, andre gange hans kone Clara, og atter andre gange er det Alba, barnebarnet, der agerer fortæller.

I romanen ser vi ikke bare de forandringer familien Trueban undergår, men også hvordan samfundet ændres, godsejernes hidtil næsten uindskrænkede magt der undergår forandringer, og man ser det forskellen på land og by samt ikke mest mellem de forskellige sociale klasser der mødes i romanen.

Den magiske realisme i romanen er central, ikke bare som fortællestil, men også fordi den er så bevidst valgt til netop denne bog, mens den i andre af Allendes romaner slet ikke er at finde:

I think that every story has a way of being told and every character has a voice. And you can't always repeat the formula. Magic realism, which was overwhelmingly present in *The House of the Spirits*, doesn't exist in my second book, *Of Love and Shadows*. And that's because my second book was based on a political crime that happened in Chile after the assassination of Salvador Allende, so it has more of a journalistic chronicle. (Allendes hjemmeside)

2.4. Begrebsafklaring

Når man beskæftiger sig med Latinamerika og postkolonial teori er der flere betegnelser og begreber som man næsten uundgåeligt vil støde på – enten ved at det begreberne direkte italesættes, eller ved at det/de underforstået spiller ind.

Flere af disse betegnelser og begreber kan have forskellige betydninger, kan være uklare eller kan have skiftet betydning med tiden.

To af disse betegnelser er *Kreol* og *Mestizo*, samt den afart der kan udledes af det sidstnævnte, *Mestizaje*. Disse begreber/betegnelser er, selv om de måske ikke altid synes relevante, essentielle for forståelsen af latinamerikanske selvopfattelser, og da de, i nogle lande, stadig spiller en stor, til tider (som i bl.a. Mexico og Bolivia) ideologisk rolle i både det politiske og kulturelle liv.

En tredje meget vigtig ting at gøre sig klart hvis man vil undgå misforståelser er, hvad der rent faktisk menes med betegnelsen *Latinamerika*.

2.4.1. Latinamerika

Igennem opgaven vil jeg konsekvent benytte mig af betegnelsen *Latinamerika* – hvilket ikke nødvendigvis er helt uproblematisk, bl.a. da betegnelse kun er 150 år gammelt (Fox 1996:13), og da der er flere andre udtryk at vælge imellem, hver dog med sine mangler:

- Sydamerika: En betegnelse der ekskludere hele det spansktalende Mellemamerika og Caribien, men til gengæld inkluderer betegnelsen lande uden stor sproglig, historisk og/eller kulturel tilknytning til de andre lande. Hermed vil både Guyana og Surinam inkluderes – ligesom den franske koloni Fransk Guyana og de britiske Falklandsøer vil være det.
- Spansk Amerika: Her understreges, som Fox også er inde på det (1996) sammenhængen med den tidligere kolonimagt Spanien – samtidigt med, at det ekskluderer bl.a. Brasilien
- Iberoamerika: Ved at henvise til hele den iberiske halvø frem for blot til Spanien, udvides betegnelsen til også at gælde Brasilien – men det er stadig et navn der bundet tæt op på den tidligere kolonimagt.

'Latinamerika' er valgt fordi jeg skønner det er mere dækkende end de ovenstående, fordi det i høj grad er det udtryk der bruges i dag samt fordi det er et udtryk der indeholder nogle identitetsmæssige konstruktioner der er relevante for projektet (Se afsnit 3.1.)

2.4.2 Kreol

Betegnelsen *Criollo*, eller kreol på dansk, har været markant gennem Latinamerikas kolonihistorie. Det indtager en næsten mytisk plads i mange latinamerikanske staters befrielseshistorierne (Jocelyn-Holt Letelier, 1999). Og har været med til at forme identiteter og samfund siden kolonitidens start, hvorfor det er svært at se bort fra det, især da det også nævnes direkte i romanerne.

En kreol er både en meget simpel betegnelse, der ved et hurtigt opslag i en ordbog kan forklares og forstås, men samtidigt er det et uhyre komplekst begreb der berører forskellene mellem ikke bare kolonisatorer og

koloniserede, men også internt mellem kolonisatorerne. Flere har, som bl.a. Restrepo (2003:61-4) og Fernández-Armesto (2004:96-7), set det som centralt for opbyggelsen af 'proto-nationale' identiteter i kolonier næsten fra starten af. Denne dobbelthed i betydningen går da også igen ved et hurtigt ordbogsopslaget, hvor Criollo defineres på følgende måde :

1 Descendiente de padres europeos que nació en un territorio americano cuando era colonia de España o de otro país de Europa... 2 Que es característico de la cultura y la tradición de un país hispanoamericano. ⁵ (VOX, 1997: 333).

På den ene side en betegnelse der burde være død med kolonitiden, men på den anden side noget der stadig associeres med alle tidligere spanske kolonier i Latinamerika.

I forståelsen af kreol-identiteten, og ikke mindst de myter der knytter sig til den, kan man finde et af grundelementerne i latinamerikansk selvopfattelse og forståelse, ikke blot under kolonitiden, men så sandelig også det postkoloniale Latinamerika. Nogle taler sågar om en 'kreol-mentalitet':

A 'Creole mentality' – a sense of a difference of interests and, perhaps of nature – set the colonists apart from their metropolitan masters and partners and grew markedly in the decade preceding the Declaration of Independence. By 'creole' I mean an identity espoused by colonials distinct from that of the mother country. In Spanish colonies, Creole consciousness was precocious; in some ways it was evident in the first generation of the conquistadors. Pride in mixed ancestry – or false claims to it – was one sure sign. (Fernández-Armesto, 2004: 96)

En af de helt centrale aspekter er, at selv om man som kreol er hvid (blanco), er man stadig ikke Spanier, man mangler noget for at kunne nå helt til tops. Som kreol kunne man sagtens komme ind i kolonihierarkiet, men aldrig helt til tops – for den plads var reserveret til Spanierne (Millar, 2003:129). Selv om der er begyndt at blive sat spørgsmålstegn ved denne tolkning (Jocelyn-Holt Letelier,1999), kan man stadig i moderne historiebøger læse sætninger som:

Las causas principales que influyeron al movimiento revolucionario fueron: *El antagonismo existente entre españoles y criollos*. A los primeros se concedían los altos empleos, mientras los segundos eran injustamente postergados. ... ⁶ (Millar, 2003:129)

Det er i ud fra denne antagonisme, og ikke mindst i de myter der eksisterer omkring den, at man skabte de proto-nationale identiteter Restrepo (2003:61) taler om. Der er tale om en selvforståelse der i høj grad bygger på forestillingen om, at man blev forfordelt og derfor var nødt til at frigøre sig, hvis man skulle opnå sit fulde potentiale. Det er interessant, at selv om fx den franske revolution og filosoffer som Montesquieu og Voltaire,

⁵ 1 efterkommer af europæiske forældre, født i et amerikansk territorium mens det var spansk koloni, eller i et andet Europæisk land... 2 Som er karakteristisk for kulturen og traditionen i et hispanoamerikansk land.

⁶ De primære årsager der påvirkede den revolutionære bevægelse var: den eksisterende modsætning mellem spaniere og kreoler. De første blev givet de højeste stillinger, mens de andre blev uretfærdigt forbigået.

sammen med andre årsager, tilskrives en betydning for uafhængighedsbevægelsernes fremvækst og succes, er det stadig den mytiske fortælling om de stakkels kolonister der placeres i centrum.

Samtidigt med dette, til tider noget anstrengte, forhold til kolonimagten markerer det også en form for eliteposition (Restrepo, 2003:61), der er endnu klarere adskilt fra indianere, sorte og mestizer, end fra dem der var født det 'rigtige' sted.

Det handler med Fernández-Armestros (2004:97) ord om: "colonial self-differentiation from both indigenous and metropolitan cultures". På den måde står det til tider i kontrast til mestizbegrebet og dets indbyggede 'hybriditet', fordi det i stedet for at være en blanding af flere dele, vælger at se sig som noget særligt, noget der, kræver sin helt egen kategori og position.

2.4.3. Mestizo og Mestizaje

Betegnelsen (og begrebet) Mestizo er, som *kreol*, i mange Latinamerikanske lande næsten uundgåeligt. Udtrykket stammer fra kolonitiden hvor det var en af de 16 forskellige racemæssige kategorier indbyggerne i de spanske kolonier var inddelt efter (Fernández-Armesto, 2003).

En mestizo er, som det hedder i en spansk ordbog: "[persona] Que ha nacido de un padre y una madre de diferente raza: *los mestizos son mezcla de raza blanca y raza india.*"⁷ (VOX, 1997:827).

Oprindeligt betegnede det en person der var af lige dele 'hvidt' og 'indiansk' blod, men med kolonitidens ophør er det i dag, de fleste steder blevet til en generel betegnelse for personer af blandet herkomst.

Under kolonitiden var mestizerne på en del punkter hævet over indianerne og de sorte, men var stadig af lavere status end både kreoler og spaniere, de har været både-og og hverken-eller, en form for hybrider, der i nogle lande er blevet det Larrain har betegnet *pueblos nuevos* (Larrain, 2000/2004:90).

Fra mestizo begrebet stammer et andet centralt udtryk, nemlig *Mestizaje*. Udtrykket kan defineres som: "Cruce de razas distintas: *en América se dio el mestizaje entre negros, indios y blancos.*"⁸ (VOX, 1997:827), men handler på et mere overordnet plan om andet end blot racer. Godt nok kan det anskues som sammenblandingen af koloniherrer og koloniserede, en hybridform der fysisk set kan ligne den europæiske eller den indianske del mest – eller slet ingen af dem. Men det er også noget andet og mere, for det handler om sammensmeltningen af de koloniserede og kolonisatorerne. De er ikke blot koloniserede, for de er samtidigt forbundet med kolonisatorerne, og er ofte en del af disse. Samtidigt er de heller ikke helt indianske og har i århundreder heller ikke været anset som sådanne. På en måde er de så at sige den direkte fysiske og

⁷ [person] Født af en far og mor af forskellig race: *Mestizerne er en blanding af den hvide race og den indianske race.*

⁸ Blanding af forskellige racer: *i Amerika gav det blandingen mellem negre, indianere og hvide.*

mentale manifestation af kolonitiden. På denne måde bliver tanken om 'resistance' til tider anderledes fra, hvad vi ser mange andre steder, da en stor del af befolkningerne er begge dele (og dermed måske også ingen af delene) på samme tid. En modstand mod kolonisatorerne er altså også, for nogle, en kamp imod dem selv, lige så vel som en diskrimination af indianerne samtidigt er en implicit diskrimination af ens eget ophav og dermed en selv.

Begge betegnelser (Kreol og Mestizo) kan dække over forskellige roller i samfundene, alt efter hvilket latinamerikansk samfund der er tale om. Hvor det i lande som Bolivia nærmest er statsideologien, og dermed noget ofte meget udtalt, er det andre steder mindre udtalt. Hvad der end er tilfældet, har det påvirket måden at betragte koloniens, og senere nationens, andre indbyggere på. Selv når det ikke udtales er det en faktor, og hvor man i det ene land vælger at bruge betegnelse direkte, vil den andre steder være mere implicit, men ikke desto mindre er den der.

2.4.4. Postkolonial eller Post-kolonial?

Tidligere har der været debat om, hvorvidt man skulle betegne det 'postkolonial' med eller uden bindestreg (Ashcroft 2001:7-13) og det er blevet tillagt forskellige betydninger at enten benytte en bindestreg eller ej.

Det er dog ikke denne rapports formål at diskutere dette, og jeg skal derfor blot bemærke at jeg konsekvent bruger betegnelsen *uden* bindestreg.

3. Latinamerikansk Litteratur og historie

Every schoolboy or girl knows that a European mariner, Christopher Columbus, discovered America, the New World, in 1492. Yet behind this apparently simple 'fact', there lies a weight of problematic cultural assumption. Columbus did not really 'discover' anything: he simply stumbled across something that was already there.

3.1. Latinamerika

The phrase "Latin America" has been traced to an 1856 speech by the Chilean author Francisco Bilbao and around the same time (and apparently independently) an essay by the Uruguayan José María Torres Caicedo, both of whom were then in exile in Paris. The phrase accomplished a number of things simultaneously: It dramatized the distinction between what had hitherto been known as Spanish America and what Bilbao, Torres Caicedo, and their friends called Anglo-Saxon America, interpreting the division as a conflict between two types of souls (the Latins being the more soulful, naturally). Second, by replacing "Spanish" with "Latin", they could ignore their historical connection to Spain, a country they had still not forgiven for its colonial past and which had lost all its prestige along with its empire. More important, the phrase implied a connection to France, the acknowledged leader of the Latin world. Finally, like its predecessor "Spanish America," the phrase "Latin America" continued to suppress any hint of their countries' embarrassing indigenous or African heritages. (Fox, 1996:13)

Allerede ved hvordan man betegner Latinamerika hober en række spørgsmål sig op – for hvordan man end benævner det, så indebærer det valg og fravalg, og som vi ser det hos bl.a. Fox (1996:13) også spørgsmålet om hvilke fællesskaber der mere eller mindre implicit er tale om.

Selv navnet *Amerika* er omstridt og har været det siden den tyske kartograf Martin Waldseemüller i 1507 første gang brugte det på et kort – for at ære Amerigo Vespucci og hans beskrivelser af 'den nye verden' (Fernández-Armesto, 2003:1-2). Først senere kom han i tanke om at det kunne være at det var Christoffer Columbus der skulle have haft tildelt den ære – for det var jo ham der 'opdagede' den nye verden.

Det er en virkelighed man stadig lever med den dag i dag – det er alment accepteret at man, hvad enten man befinder sig i Syd-, Nord- eller Mellemerika, må finde sig i, at leve med europæiske betegnelser for hvor man bor, og hvad man er – om det er så er 'amerikaner', 'latinamerikaner', eller noget helt tredje.

Men her stopper det interessante ved hvordan *Amerika* skal omtales ikke, der eksisterer nemlig også spørgsmålet om, hvorvidt 'Amerika' skal omtales i en eller flertal. På dansk er der ganske vist ikke det store valg, og *Amerika* er her typisk ensbetydende med USA, hvorfor betegnelsen *amerikaner* i hverdagen nok mest associeres med folk fra USA. På både engelsk og spansk eksisterer derimod betegnelsen *Las Américas* / *The Americas*, altså en understregning af at der er flere "Amerikaer" – så distinkte, at det giver mening sprogligt at understrege dette gennem at omtale dem i flertal.

At sætte *Amerika* i flertal giver mulighed for, på samme tid at antyde en indbyrdes relation, samtidigt med, at det, som Fox er inde på det, understreges at det *ikke* er en homogen enhed. Det har desuden den fordel, at det er en betegnelse der giver mulighed for at inkludere både Nord-, Mellem- og Sydamerika, hvilket alt andet lige ofte kan være ganske relevant, da *Las Américas* på trods af sine interne forskelligheder, deler en kolonial fortid. De spanske besiddelser i Amerika stoppede som bekendt hvor grænsen mellem USA og Mexico går i

dag. Det meste af det sydlige USA var i århundreder administrativt og sprogligt en del af Latinamerika, noget der stadig mærkes tydeligt den dag i dag – ikke mindst i stednavne eller opbygningen af byerne.

Fælles for de fleste af regionens lande er desuden det, at de måtte tilkæmpe sig uafhængigheden med militære midler – ofte med indirekte eller direkte hjælp fra hinanden (Larrain, 2000/2004; Fernández-Armesto 2003).

Som citatet fra Fox i begyndelsen af kapitlet også er inde på det, er spørgsmålet om tilhørsforhold i Latinamerika ikke altid ligetil – og ofte er der tale om et noget ambivalent forhold; nogle gange har man et fællesskab med de andre latinamerikanske lande, andre gange ikke. Til tider er der et fællesskab med USA og Canada men andre gange synes latinamerikanske identiteter nærmest at være konstituerede i modsætning til især USA. (Larrain, 2000/2004) Atter andre gange understreges fællesskabet med Spanien – eller sågar med alle 'latinere'

Latinamerikas 'anden', har svinget gennem tiden, og gør det stadig. Fra at konstituere sig i forhold til den tidligere kolonimagt har de enkelte lande 'valgt' forskellige 'andre' at konstituere sig ud fra. Ofte har det skiftet med tiden og efter omstændighederne. Nogle valgte deres indre 'anden', indianerne, mens andre, som man har set det ved mange af de latinamerikanske krige, valgte de andre amerikanske lande til denne rolle..

Det spiller ind på både de nationale opfattelser, men også på, hvorfor fx både europæere og nordamerikanere indskrives i latinamerikanske historier – og ikke mindst på, hvorfor de beskrives som de gør.

Et andet fællestræk er landenes befolkninger, der typisk er sammensatte af mange forskellige befolkningsgrupper – ingen af landene består udelukkende af kolonisatorer fra det gamle koloniland. Nogle lande har mange efterkommere af slaver, andre har mange asiatiske indvandrere, mens atter andre har mange indianske indbyggere. Fælles er de koloniale strukturer man tidligere måtte indordne sig under – lige fra hvordan byer skulle anlægges (Low, 2000), til hvem i samfundet der havde hvilke rettigheder og positioner.

En anden kilde til forskellighed landene imellem har været erhvervs- og befolkningssammensætningen, der har budt på store variationer landene imellem. Nogle områder var, som bl.a. Peru og Bolivia, præget af især intens minedrift, andre, som Cuba, havde store plantager, mens atter andre drev landbrug. Dette førte til forskellige opdelinger og organiseringer af samfundene, ligesom det til en hvis grad blev bestemmende for befolkningssammensætningen.

Nogle steder blev der importeret store mængder slaver fra hovedsagligt Afrika, andre steder herskede en lille hvid klasse over store mængder hovedsagligt indianske beboere (men blandede sig langsomt med denne), mens atter andre steder i stigende grad blev præget af den europæiske indvandring.

Disse forskelle har sammen med de historiske og erhvervsmæssige variationer ført til, at det langt fra altid er nogen simpel opgave at sammenligne de forskellige latinamerikanske lande (Larrain, 2000/2004). Alligevel sker en sådan sammenligning ofte – som både denne rapport og store dele af litteraturen er eksempler på.

En af måderne at skelne mellem nogle af forskellene landene imellem er, at kategorisere landene ud fra deres befolkningssammensætninger. Landene opdeles på dette område til tider i tre forskellige kategorier, kategorier der går på tværs af andre opdelinger: *Pueblos testigos*, *pueblos nuevos* og *pueblos trasplantados*.

Pueblos testigos (*Vidnefolkene*) er "los sobrevivientes de las principales civilizaciones autónomas de Sudamérica, destruido por el avance europeo"⁹ (Larrain, 2000/2004:90), og er at finde i Mexico, det meste af Centralamerika samt i Bolivia, Ecuador og Peru. Identiteten i disse lande er især præget af forholdet til de tidligere kulturer og deres fald, men det er også her, hvor de største kulturelle omvæltninger til at starte med fandt sted, og de oprindelige kulturer blev undertrykt. Sprogene her er prægede af ofte klare skel mellem det spanske sprog og de forskellige indianske sprog.

Pueblos nuevos (*De nye folk*) er resultatet af blandingen af europæere, indfødte og ofte også afrikanske slaver. Til disse regner Larrain brasilianere, venezuelanere, colombianere, *caribeños* (folk fra de Caribiske besiddelser) samt chilenerne og paraguayanere – selv om de sidste to stort set ikke har noget afrikansk input (2000/2004:90). Her er kulturen ifølge Larrain mindre præget af forholdet til de tidligere indianske kulturer og civilisationer, men bærer derimod mere præg af kultur møderne og den sammenblanding de har medført. Denne sammenblanding er ofte tydelig på mange møder – bla. når det kommer til sprogbrugen, hvor man i fx Chile ser en stor mængde (mapuche)indianske ord der indgår i den chilenske variant af castiliansk, mens mange i Paraguay skifter mellem spansk og guarani alt efter situationen.

Pueblos trasplantados (*De "omplantede" eller udflyttede*) er dem der blev skabt af, i al fald til en start, primær europæisk indvandring, uden at blande sig synderligt med de indfødte befolkninger. Hertil kan man regne både USA og Canada – men også Argentina og Uruguay¹ bør regnes med her (selv om de startede som *pueblos nuevos* (Larrain, 2000/2004:91). Her har man forsøgt at genskabe en europæisk livsstil i udlændigheden og arven efter de indfødte spiller stort set ikke anden rolle end, at tilføje lidt kolorit når det behøvedes.

Selv om man kan sætte spørgsmålstejn ved om kategorierne altid passer, er det alligevel et hjælpsomt værktøj, til at forstå de forskelle der er i den 'etniske' sammensætning af de latinamerikanske samfund.

⁹ "de overlevende fra de vigtigste autonome Sydamerikanske civilisationer, ødelagte af den europæiske fremrykning."
los sobrevivientes de las principales civilizaciones autónomas de Sudamérica, destruido por el avance europeo

Udover at forholde sig til om det land (eller område) en latinamerikansk postkolonial roman foregår i, befandt sig i centeret eller periferien af de koloniale magtstrukturer, kan det ofte også være en fordel at tænke med i hvilken af de tre ovenfornævnte kategorier befolkningen hører under. Dette vil i mange tilfælde have betydning for, forholdet til både europæere, indianer, mestizer osv. og er dermed med til at tegne et billede af den kontekst en roman foregår i.

Det er fx relevant at vide om landet under kolonitiden var tæt på magten (i form af vicekongedømmet), eller om der var en følelse af modstand og fremmedgjorthed overfor ikke bare magtcentret Spanien (eller Portugal) men også det lokale vicekongedømme. De antagonismer der er opstået under kolonitiden med baggrund i dette er senere blevet medkonstituerende for, hvordan man opfattede sig selv i de enkelte lande, og har, især i de lande der *ikke* var hovedsæder for vicekongedømmerne, indtaget en mytisk status i fortællingen om nationen (Jocelyn-Holt Letelier, 1999). Det handler også om, hvem man sætter op som 'den anden'. For nogle var det klart kolonimagten Spanien der endte med at blive den 'anden' men hele tiden spejlede sig selv i og som man, under uafhængighedskrigen distancerede sig fra.

På samme måde som 'afstanden til magten' har indflydelse på italesættelsen og opfattelsen af identitet i både de enkelte lande og deres litteratur, således har den etniske sammensætning også. I nogle lande er betegnelser som *Mestizo* ganske almindelige at støde på, fordi en stor del af befolkningen opfatter sig selv (og/eller andre) som sådanne. Andre steder er det derimod en mere kunstig betegnelse, eller der ligger noget andet i det. Man er således nødt til, at gøre sig den kontekst (historisk, etnisk., etc.) klar, som litteraturen befinder sig i, hvis man ønsker at se på, hvordan forskellige emner artikuleres i den.

3.2. Den koloniale virkelighed i Latinamerika

Helt fra det talte og skrevne sprog, over skolernes historieundervisning og til de fysiske manifestationer, er den koloniale fortid i Latinamerika de fleste steder umulig at undslippe.

Ser man fx på en typisk chilensk historiebog til skolebrug, Millars *Historia de Chile* (2003), en bog der i 2003 var udkommet i sin 66. udgave, er den koloniale virkelighed ganske markant. Bogen starter, efter forord og introduktion, ganske simpelt med "Descubrimiento de América"¹⁰ (Millar 2003:11) og tager sit udgangspunkt i Columbus kamp for at få mulighed for at "opdage" Amerika. Først senere hører man om de oprindelige indbyggere og sammenstødende mellem kolonisatorer og koloniserede.

¹⁰ "Amerikas opdagelse"

Historien må altså opleves som de tilrejsende kolonisatorer gjorde det, og ikke som de oprindelige befolkninger gjorde det. Allerede fra skoletiden er den koloniale fortid således til stede som noget grundlæggende, noget konstituerende.

Dette fortsætte når man ser på den fysiske virkelighed mange latinamerikanere lever i den dag i dag. Det handler om alt lige fra nationalstaternes grænser til opbygningen og udformningen af de byer man bor og arbejder i.

Latinamerikanske byer er, som mange nordamerikanske byer, bygget i et såkaldt "grid-pattern" med en central plads i midten. Her findes rådhus, kirke og her spilles der musik om søndagen, her har store dele af både det sociale og det kulturelle liv udfoldet sig gennem tiden, og gør det stadig den dag i dag. Opbygningen er ingen tilfældighed, allerede fra 1500-tallet var det sådan at byer i de spanske kolonier *skulle* udformes på denne måde (Low, 2000), hvilket bl.a. er blevet tolket som "... an architectural representation of colonial control and oppression." (Low, 2000:84). Hvorvidt dette er sandt falder udenfor emnet, men det betyder at en del sociale processer i dagens Latinamerika, som Low (2000) har beskrevet det, foregår indenfor de rammer der blev fastlagt af kolonimagten. Netop dette er med til at illustrerer de ligheder der binder de oplevede Latinamerikanske virkeligheder sammen (Gilbert, 1998; Low, 2000) – selv om de ved første øjekast måske ikke observeres eller tillægges betydning.

Man må huske på, at de latinamerikanske kolonisamfund typisk var centreret om byerne og byernes betydning for samfundene er svær at overse (Fernández-Armesto, 2003). Derfor er det, den engelske professor i geografi Alan Gilbert, har skrevet om latinamerikanske byer interessant: "In many ways, Latin American cities look very similar... At the same time, every Latin American city is different". (1998:1). Selv om byerne udvikler sig forskelligt er der altså ideen om, at de stadig er ens (se også Low, 2000).

I de Latinamerikanske lande deler man således forestillede fællesskaber der er skabt i kolonitiden (Anderson, 1991/2003), men som stadig manifesterer sig tydeligt, også fysisk, i dagligdagen.

Latinamerikas byer kan i mange tilfælde ses som en form for videreførelse, af en lang tradition for at bygge store administrative centre; både bl.a. Azteker, Inkaer og Mayaer gjorde dette længe før Spanierne krydsede Atlanterhavet. Men samtidigt demonstrerer mange af disse byer også en afstandstagen til fortiden, for "This pre-Columbian heritage is almost completely absent from the contemporary urban scene, because the Spanish demolished the indigenous cities that they found." (Gilbert, 1998:23). Det er altså det koloniale man konfronteres med dagligt, ikke det prækoloniale.

3.3. Latinamerikansk litteratur i en historisk kontekst.

Når det kommer til det litterære er der dels myten om, at al moderne latinamerikansk litteratur benytter sig af 'magisk realisme', men der er også myten om, at latinamerikansk litteratur først rigtigt eksisterer, eller i al fald bliver rigtigt kendt og accepteret, med García Márquez' *100 års ensomhed* (fra 1967). Den chilenske forfatter Isabel Allende reproducerer myten når hun erklærer at, " I belong to the first generation of Latin American writers brought up reading other Latin American writers. Before my time our writers' work was not well distributed in our continent." (Allendes hjemmeside). Men den latinamerikanske litterære traditioner er naturligvis meget ældre – og det er de kendte og berømte værker også.

Miguel Ángel Asturias' *Hombres de Maiz* er fra 1949, og den første latinamerikanske forfatter til at modtage nobelprisen i litteratur, chileneren Gabriela Mistral, modtog prisen i 1945 – ti år før García Márquez' første roman, *Hvirvelstorm*, udkom. Mistral's kendteste værker er endda væsentligt ældre, bl.a. *Sonetos de la muerte* der er fra 1915. På samme måde forholder det sig med en anden af latinamerikanske nobelprismodtagere, Pablo Neruda, der ligeledes, med *El Canto General* (fra 1950) slog sit navn fast før García Márquez overhovedet havde fået udgivet sin første bog.

Alligevel er der denne opfattelse af at latinamerikansk litteratur er, om ikke noget nyt, så noget der først er blevet accepteret ganske sent. For på trods af at den første nobelpris var faldet, og flere prominente forfattere fra Latinamerika udgav masser af værker, var verden åbenbart endnu ikke klar til et Latinamerika der kunne producere litteratur der var andet og mere end et eksotisk kuriosum.

Som den amerikanske professor, og redaktør af *Revista de Estudios Hispánicos*, Elzbieta Sklodowska skriver:

However, it was not until the 1960s that Latin America appeared at the forefront of the international literary stage. A vast body of narrative – mostly novels – published in the wake of the 1959 Cuban Revolution was truly astonishing... (2003:100).

Men vi skal endnu længere hen for at se at 'boomet' i latinamerikansk litteratur – det er først i tiden omkring Isabel Allendes *Åndernes Hus* at den latinamerikanske litteratur slår helt igennem.

Der er som nævnt ovenfor flere myter omkring latinamerikansk litteratur, myter der nok især baserer sig på en udpræget mangel på viden omkring dens eksistens. Måske fordi værkerne først har skullet oversættes og accepteres af forlag, der ikke var vant til at tænke i Latinamerika som noget der solgte særlig meget.

Ikke mindst i de nordiske lande præsenteres latinamerikansk litteratur ofte som et kuriosum, et eventuelt mindre indslag i gymnasiernes undervisning, i hvert fald hvis der ikke lige er tale om værker af den latinamerikanske litteraturs stjerner – som García Márquez og Allende.

Men den latinamerikanske litteratur har naturligvis haft sit eget liv længe før disse, og selv om 'magisk realisme' måske nok er det, den er blevet mest udbredt som, så har der været flere andre 'bølger' i den Latinamerikanske litteratur.

I perioden omkring den Spansk-amerikanske krig i slutningen af det 19. århundrede og de Forenede Staters voksende økonomiske og militære magt, bekymredes mange Latinamerikanske intellektuelle over forholdet til den nordlige supermagt (Skłodowska, 2003:94). Man ser blandt andet hvordan den cubanske forfatter José Martí, sammen med andre af regionens forfattere, maner til latinamerikansk enighed for at beskytte deres samfund mod USA's imperialisme (Gollnick, 2003; Larrain, 2000/2004). Årsagerne til dette var bl.a. at de Forenede Stater i denne periode var ved at afløse Storbritannien som den dominerende økonomiske indflydelse på regionen (Larrain, 2000/2004; Fernández-Armesto, 2003; Swanson, 2003). Samtidigt er der også den store nordlige supermagts næsten totale dominans (politisk, økonomisk og ofte også militært) af både Cuba, Panama og Puerto Rico (Skłodowska, 2003).

Denne følelse af truslen fra USA forstærkedes med United Fruit Company og det CIA-støttede kup af den demokratiske valgte regering i Guatemala i 1954. Forholdene omkring postrevolutions-Cuba og CIA's hjælp til det chilenske militærkup i 1973 har været med til at fastholde og intensivere den latinamerikanske verdens noget skizofrene forhold til den nordlige nabo. På den ene side var det et land der undertrykte og dominerede, samtidigt med, at det er et sted en stor mængde latinamerikanere har søgt imod, enten som politiske eller økonomiske flygtninge – eller simpelthen på grund af mulighederne. Det er blandt andet herfra at flere latinamerikanske forfattere og akademikere skriver om Latinamerika i dag (som fx Isabel Allende).

Forholdet til USA og/eller behandlingen af konsekvenserne af bekendtskabet med denne nordlige magt er et tilbagevendende tema i de latinamerikanske samfund, og dermed også i ganske mange latinamerikanske litterære værker; fra José Martí i slutningen af det 19. århundrede, over García Márquez og Allende, til vore dages forfattere.

En anden tendens af betydning i latinamerikansk litteratur er den "wave of socially committed writings about Latin America" (Skłodowska, 2003:95), der var inspireret af de store sociale og økonomiske omvæltninger der opstod i kølvandet på den Mexicanske revolution (1910-1917). Denne 'bølges' fokus på rettigheder for andre end de 'oligarker' der ellers havde domineret Latinamerika siden før uafhængigheden bliver artikulert både i litteraturen og i den politiske verden, hvor middelklassen begynder at mobiliseres som en politisk magtfaktor (Larrain, 2000/2004). Bruddet med oligarkernes ubetingede magt, gennem inklusionen af middelklassen (men endnu ikke arbejderklassen) blandt samfundets magtfaktorer er, som så mange andre steder i verden med til

at ændre samfundene markant. Det er blandt andet disse omvæltninger Isabel Allende behandler i *Åndernes hus*, hvor vi ser hvordan forholdet mellem en tidligere oligark (Esteban) og 'hans' ansatte ændres, men uden at Esteban bliver gjort magtesløs. Det er også disse socialt bevidste træk i litteratur og offentlig opinion der fører til at Guatemala, inden kuppet i de tidlige 1950'ere, forsøgte at fordele rettighederne over jorden mere ligeligt, ligesom også Chile senere skulle prøve på det.

4. Postkolonial teori

Rather than simply being the writing which 'came after' empire, postcolonial literature is that which critically scrutinizes the colonial relationship. It is writing that sets out in one way or another to resist colonialist perspectives. As well as a change in power, decolonisation demanded symbolic overhaul, a reshaping of dominant meanings. Postcolonial literature formed part of this overhaul.

4.1 Postkolonial Teori

Post-colonial discourse is the discourse of the colonized, which begins with colonization and doesn't stop when the colonizer go home. The post-colonial is not a chronological period but a range of material conditions and a rhizomic pattern of discursive struggles, ways of contending with various forms of colonial oppression (Ashcroft, 2001:12)

Postkolonial teori er en betegnelse for, hvad der i virkeligheden er en hel samling af teorier, der har det tilfælles, at de handler om den del af fx litteraturen i tidligere kolonier der behandler forholdet til kolonitiden og de tidligere koloniherrer.

Det er et felt der internt er præget af diskussioner; om hvilke tidsperioder det omhandler, hvad den geografiske udbredelse for 'det postkoloniale' kan siges at være (Buciek, 2003: 47), og sågar hvorvidt der skal bruges bindestreg eller ej (Ashcroft, 2001:7-13). Det kan dække over den meget tekstnære analyse, over en kritisk forholden sig til det sprog der bruges, ligesom det kan handle om mere overordnede temaer. Det kan handle om hvordan historie skrives og formidles, eller om hvordan præmisserne for at skrive og fortælle en historie ændres. Fælles er dog, at: "... *postcoloniality* is defined as that condition in which colonized peoples seek to take their place, forcibly or otherwise, as historical subjects" (Boehmer, 1995:3)

Postkolonial teori handler altså, hvis vi skal følge Elleke Boehmer, om at (tidligere) koloniserede tager deres egen plads som historiske subjekter – til dette kan man så tilføje, at det i høj grad også handler om at deres egen plads som litterære subjekter. Men det handler også om andet og mere end dette – det handler om magt. Magten til at kontrollere historien og historierne, kort og godt om magten til at repræsentere både sig selv og 'de andre':

Being in power means being able to control the stories. In the Western world today, we are in such a position in relation to 'the Other' that we are able to state a truth about them – i.e. that they are underdeveloped – which they are forced to accept..." (Buciek, 2003: 46)

Megen af det man beskæftiger sig med indenfor postkolonial teori handler da også om ,at søge at forstå hvordan kolonisationsprocesserne har påvirket opfattelserne og artikulationerne af de, nu tidligere, koloniserede subjekter.

Som Buciek er inde på det, har kolonial litteratur typisk fået fremstillet "den anden" som uciviliseret og vild (Buciek, 2003: 58). Dette fører til at vi på en og samme tid både drages og fascineres af denne 'anden' og tillægger denne "anden" vores forbudte fantasier og drømme og forestillinger (Buciek, 2003: 60; Said, 1978/1995). Spørgsmålet er hvordan dette påvirker konstitueringen af identiteter, opbygningen af forestillede

fællesskaber hvis vi skal holde os til Anderson (1991/2003) En del postkolonial teori handler altså om, at søge at forstå forholdet til den koloniale fortid:

Rather than simply being the writing which 'came after' empire, postcolonial literature is that which critically scrutinizes the colonial relationship. It is writing that sets out in one way or another to resist colonialist perspectives. As well as a change in power, decolonisation demanded symbolic overhaul, a reshaping of dominant meanings. Postcolonial literature formed part of this overhaul (Boehmer, 1995:3).

Teksten i sig selv er altså ikke det interessante, det er derimod de tanker og intentioner der ligger bag, som den danske geograf Keld Buciek siger det: "What is analysed is not the text, as some critics of postcolonial thinking have claimed, but the principles for the production of text and the social organisation in relation to this." (Buciek, 2003:47).

Det er især to ting fra postkolonial teori der er interessante i forhold til problemstillingen - nemlig spørgsmålet om hvordan den koloniale binære modsætning mellem dels spanier og kreol, og dels mellem hvid og indianer/farvet, bliver overskygget af introduktionen af *mestizen* som en hybrid der formår at agere i begge verdener. En anden del af den teori der vil blive benyttet her i rapporten er spørgsmålet om magisk realisme som en måde at tiltage sig en fortælleposition der til dels gør op med de krav om rationalitet og realisme der er fulgt med kolonitiden. Ikke fordi Magisk Realisme altid er postkolonial, men fordi det kan bruges til at ændre stilen og repræsentationen af en fortællingens karakterer.

4.2. Hybriditetsspørgsmålet

Hybriditeten, der i de to romaner især tager form af *mestizaje*, udtrykkes især ved evnen til at forstå og begå sig i både den magiske og den realistiske del af virkeligheden.

Hybriditeten kan ses som et tegn på kulturel evolution (Ashcroft, 2001:219) der konstruktivt omdanner det koloniale til noget positivt. For som Ashcroft er inde på det, er det en fejl kun at se den koloniale fortid som noget ødelæggende, det har påvirket den anden vej også:

Many critics have argued that colonialism destroyed indigenous cultures, but this assumes that culture is static, and underestimates the resilience and adaptability of colonial societies. On the contrary, colonized cultures have often been so resilient and transformative that they have changed the character of imperial culture itself. This 'trans-cultural' effect has not been seamless or unvaried, but it forces us to reassess the stereotyped view of colonized peoples' victimage and lack of agency. (Ashcroft, 2001:2)

På samme måde er man også nødt til at erkende at det, på trods af al den smerte og destruktion kolonitiden har medført, så har det også bidraget til opbygge nye kulturer og virkeligheder. I Latinamerika er alle de lande der præges af *pueblos nuevos* klare eksempler på hvordan det har været med til også at opbygge noget nyt.

Hybriditeten, eller mestizajen, sætter spørgsmålstegn ved nogle læsninger af det postkoloniale. Den marxistiske teoretiker Terry Eagleton mener fx at spørgsmålet om frigørelse (*emancipation*) i de tidligere koloniserede samfund stadig er relevant, da handlemulighederne på mange måder udstikkes fra eller i forhold til den tidligere kolonimagt (Eagleton, 2000:85), men for mestizen bliver et spørgsmål om *hvem* man egentlig skal frigøres fra, da man netop viser at en mellemposition er mulig.

Hybriditeten i sig selv indeholder da også en mulighed for at et opgør med dele af arven fra både kolonisator og koloniseret. Men det afhænger af synspunktet, hybriditeten kan også, som bl.a. Spivak har tendens til det, ses som noget påtvunget, noget der har potentialet til at frarøve os noget (Spivak, 1999: 157,399), eller som risikerer at overskygge undertrykkelsen af indianerne (Ashcroft, 2001:187). Det er da også rigtigt at man risikere at hvidvaske kolonitidens brutalitet med en uforbeholden fejring af hybriditeten og mestizajen. På den anden side kan man også spørge sig selv om det er en fordel for nogen til evig tid at skulle repræsenteres som de undertrykte, de slagne. Er det virkeligt positivt at frygte inkorporeringen af begge sider i det postkoloniale spørgsmål, for at beskytte mindet om hvad der var engang?

Det er især her forskellen mellem *pueblos testigos* og *pueblos nuevos* består. Hvor de førstnævnte i langt højere grad er bundet op at forestillet fællesskab der bygger på hvad der var, er de sidstnævnte måske i virkeligheden bedre til at håndtere forandringer, eller hvis man vil anlægge Ashcrofts synsvinkel, *transformationer* (Ashcroft, 2001)

Denne mellemposition betyder ikke at det forholdet til det koloniale ikke længere behøver kritisk behandling, men derimod, at det må forstås ud fra andet end blot en modsætning mellem to parter. Kolonitiden har, som Ashcroft også beskriver det (Ashcroft, 2001) om noget betydet en transformation af samfundene. Denne transformation er ikke kun negativ. Måske er det også værd at huske på, at spørgsmålet om hybriditet er forskellige fra sted til sted, og at det i Latinamerika antager en markant anden position end i fx Indien (Ashcroft, 2001:187)– alene i kraft af at en meget stor del af de latinamerikanske befolkninger er blanding af kolonisator og koloniseret. Hvor kolonitidens ophør andre steder betød at hovedparten af kolonisatorerne vendte tilbage til kolonimagts centrum, betød det i Latinamerika at kolonisatorerne blev i de tidligere kolonier og, hvis de ønskede at overleve og have succes, måtte deltage i opbygningen af de forestillede fællesskaber der kan være så essentielle i tiden efter man har været en koloni (Anderson, 1991/2003).

Spørgsmålet om hybriditet i denne rapport er interessant på to måder: dels hvordan det kommer til udtryk i forbindelse med brugen af den *magiske realisme*, samt hvordan det optræder, ofte udtalt, i forholdet mellem kreol og mestizo i de to romaner.

4.3. Magisk Realisme

Som Bowers er inde på det, er der dem der mener at magisk realisme er noget særligt sydamerikansk, i det den trækker på det særlige samspil af racer og kulturer der præger regionen (Bowers, 2004:84). Dette synspunkt er der selvfølgelig langt fra enighed om – ikke mindst fordi forfattere fra andre verdensdele også benytter forskellige former for magisk realisme.

Derudover skal man huske på, at som både bl.a. Bowers (2004) og Zerlang (2001) pointerer det, så er begrebet magisk realisme ældre end de (i vesten) kendte forfattere som García Márquez og Allende. Faktisk kan det spores tilbage til 1920'ernes Tyskland (Zerlang, 2001:19) hvor betegnelsen blev brugt om visse malerier.

Herudover kan man også tilføje endnu et kritikpunkt; nemlig at det er en tankegang, der søger at homogeniserer latinamerikansk kultur og litteratur.

Magisk realisme bruges rigtigt nok af forfattere fra vidt forskellige latinamerikanske lande – bl.a. Allende i Chile, García Márquez i Colombia og Asturias i Guatemala – men disse lande er på mange punkter forskellige. Deres samfundsudviklinger og sociale strukturer er vidt forskellige, deres koloniale historier har, på trods af alt det, man har tilfælles også ganske forskellige (Larrain, 2001).

Et typisk kritikpunkt af den magiske realisme er, at den primært skulle være baseret på en europæisk synsvinkel "...that assumes that magic and the irrational belong to indigenous and no-European cultures, whereas rationality and a true sense of reality belong to a European perspective" (Bowers, 2004:84). Hermed ville de magisk realistiske forfattere altså langt fra være med til at skrive sig ud af kolonialismen eller Eurocentrismen, men tværtimod reproducere de forestillinger 'vi' har, om hvordan latinamerikansk (og til en hvis grad alt ikke-vestlig) litteratur *må* være.

Dette er i virkeligheden en form for *Catch 22*, for hvis de ikke-vestlige forfattere skriver på 'vores' præmisser, ja så er de stadig bundne af de, af kolonitiden påførte, rammer om, hvad der er acceptabel litteratur og hvad der ikke er. På den anden side, hvis de skiller sig ud ved at skrive på en anden måde, ja så kan man kritisere dem for, blot at bekræfte hvordan vi forstiller os at ikke-vestlig litteratur *må* være, hvormed de igen er bundne af 'vores' konventioner.

Til denne synsvinkel knytter sig også et af de typiske kritikpunkter af den postkoloniale litteratur, nemlig at det bruges i mod forfatterne at de sælger stort i vesten, med det underforståede argument at det er fordi de skriver for at behage 'os', og dermed er deres litteratur i virkeligheden mindre 'autentisk' og de er i virkeligheden slet ikke brudt fri af nogle af kolonitidens lænker. Dette argument kan så buges mod en lang række af forfattere, fra Salman Rushdie og Amitav Ghosh til Isabel Allende og Gabriel García Márquez, der har det tilfælles, at de af kritikerne beskyldes for at tilhøre en højtuddannet og kosmopolitisk elite, der basalt set er meget langt fra dem, de søger at repræsentere (Bowers, 2004:124)

Det interessante er i midlertidig, hvad det er, den magiske realisme kan bidrage med og hvordan det kan forstås som andet og mere end blot et kulørt tvist på en historie:

In colonialist terms, the binary opposition of the magical and the realist places more value on realism and pragmatism that it does on the magical which it associates negatively with the irrational. It again reinforces the colonialist view that the colonized are like irrational children who need the guidance and superior knowledge of the colonial power in order to progress into modernity. (Bowers, 2004:123)

Magisk realisme kan altså være en teknik til, som med megen postkolonial litteratur, at se tingene fra andre vinkler, det kan være både befriende og transformativt (Bowers, 2004:127), det er ikke en iboende egenskab ved al latinamerikansk litteratur – langt fra faktisk. Det er, som García Márquez har sagt det en politisk position (Zerlang, 2001:216). En position der handler om at kunne få lov at fortælle en historie ud fra nogle andre parametre end de rent 'realistiske', for på den måde at komme tættere på den virkelighed de ønsker at skildre:

De 'magiske realister' er således ikke forfattere, der skriver sig op på et flyvende tæppe for at lægge virkeligheden bag sig. Tværtimod er deres mål med magien at skrive sig tættere ind på denne virkeligheden. (Zerlang, 2001:14)

Man må heller ikke være i tvivl, for en mand som García Márquez er den magiske realisme i høj grad et politisk projekt, et projekt der handler om at ændre den måde vi opfatter fortællingerne og deres virkelighed på:

Min position som forfatter i forhold til virkeligheden er helt nøjagtigt en politisk position. At udvide virkelighedserkendelsens grænser er et politisk arbejde. (citeret i Zerlang, 2001:216).

Med dette klare syn på det politiske projekt i García Márquez' arbejde er det ganske forsvarligt at kigge nærmere efter, hvad dette projekt går ud på, hvordan det gøres og ikke mindst, hvordan det hænger sammen med anden latinamerikansk litteratur.

5. Analyse

What is analysed is not the text, as some critics of postcolonial thinking have claimed, but the principles for the production of text and the social organisation in relation to this.

5.1 Magisk realisme

Både Márquez' og Allendes brug af magisk realisme¹¹ handler om mere end bare en fængende skrivestil der sælger udenfor regionen. Stilen tjener flere formål på samme tid og kommer derfor også til at afspejle flere aspekter.

Dels er der tale om at bruge en fortællestil der 'passer til' de fortællinger forfatterne vil ud med, men samtidigt er der tale om at skrive på en måde, der bryder de vestlige rammer for, hvordan man fortæller en historie. Dermed handler det også om spørgsmålet om, på hvis præmisser man skriver og forstår en historie. Derudover handler det desuden om to andre meget vigtige spørgsmål; om hvem i romanerne der egentlig forstår, samt 'kampene' mellem de binære oppositioner der, som et genklang fra kolonitiden, præger litteraturen.

Som bl.a. Bowers har været inde på det (2004:123) kan den magiske realisme bruges til at bryde fri af de rammer der ellers ligger fast for hvordan man, ifølge vesten, bør skrive en roman. Den magiske realisme er da også blevet brugt af en lang række forfattere fra det amerikanske kontinent, ofte med det tilfælles at "... they employed the narrative technique of magical realism in order to express their own personal interpretations of their cross-cultural contexts in the face of domination by European American culture (Bowers, 2004:85).

Det er da også bl.a. dette formål den magiske realisme tjener i romanerne, der er for begge forfattere tale om bevidste valg af stilart, valg der bestemt ikke er upolitiske, som García Márquez siger det: " Min position som forfatter i forhold til virkeligheden er helt nøjagtigt en politisk position. At udvide virkelighedserkendelsens grænser er et politisk arbejde" (citeret i Zerlang, 2001:216). Det politiske i valget af den magiske realisme i *100 års ensomhed* består med Swansons ord bl.a. i:

Magical Realism in this novel is, in part at least, a question of giving voice in a First World (European or North American) form (the novel) to the 'Third' (or 'Developing') World perspective of a rural and largely oral Latin American culture. (Swanson, 2003:79)

Et udsagn der igen bakkes op af García Márquez selv: "Hundrede års ensomhed måtte skrives sådan (med rod i den mundtlige fortælletradition), for sådan talte min bedstemor." (Citeret i Stefansson, 1998:227) Det harmonerer også udmærket med Allendes beskrivelse af hendes egen brug af den magiske realisme i *Åndernes hus*:

I think that every story has a way of being told and every character has a voice. And you can't always repeat the formula. Magic realism, which was overwhelmingly present in *The House of the Spirits*, doesn't

¹¹ Vel at mærke i henholdsvis *100 års ensomhed* og *Åndernes hus*, for man kan sætte spørgsmål ved, om den magiske realisme altid tjener samme formål i de forskellige romaner de begge har skrevet.

exist in my second book... Sometimes, magic realism works and sometimes it doesn't (Allendes hjemmeside)

Brugen af den magiske realisme er hos de to forfattere altså noget der bruges når det passer til fortællingen, men samtidigt noget der langt fra altid benyttes (begge forfattere har skrevet flere historier der ikke er magisk realistiske). Spørgsmålet er derfor hvorfor den bruges i de to romaner, hvad det har af betydning for romanerne, hvilke spørgsmål den rejser. Hvis vi følger Bowers, så handler det om, at :“Despite writing in the Western form of the novel, these texts present other ways of looking at the world than are presented through Western realism.” (Bowers, 2004:123).

Altså et spørgsmål om at ændre perspektivet og forståelsen af historierne, på en måde så romanernes verden repræsenteres ud fra et andet udgangspunkt end den vestlige rationelle realisme. Det magiske får en forklarings- og handlekraft der øver indflydelse på hele fortællingen, og dermed brydes der med den koloniale holdning til 'det magiske', der, som bl.a. Bowers er inde på det, mildest talt ikke tillagde det noget positivt:

In colonialist terms, the binary opposition of the magical and the realist places more value on realism and pragmatism that it does on the magical which it associates negatively with the irrational. It again reinforces the colonialist view that the colonized are like irrational children who need the guidance and superior knowledge of the colonial power in order to progress into modernity. (Bowers, 2004:123)

Men selv om der er tale om at opgør med dette, er der dog heller ikke tale om, at romanerne erstatter det realistiskes gyldighed med det magiske – der er snarere tale om en sammenblanding, eller om man vil, en *mestizaje* af de to verdener. Som læsere tvinges vi derfor til at læse romanerne på en måde hvor vi accepterer både det magiske og det realistiske og deres indvirkning på hinanden. Det handler om at beskrive en latinamerikansk virkelighed ud fra andre præmisser end kun realismens, som García Márquez siger det:

“Den umiddelbare realisme fra *Ingen skriver til obersten* og *Ondskabens tid* (...) har deres aktionsradius. Men jeg opdagede, at virkeligheden også findes i folks myter, forestillinger og legender; at disse ikke fødes af intet, men bliver skabt af folk, er dets historie og deres daglige liv, og at de spiller med i folks fiaskoer og triumfer. Jeg opdagede at virkeligheden ikke kun er politifolk der dræber folk, men også hele mytologien. Og alt dette har jeg medtaget i mine bøger.” (Citeret i Stefansson, 1998:226)

Den magiske realisme er altså med til at skabe fortællinger, hvor der ikke nødvendigvis tages udgangspunkt i kun den ene eller kun den anden fortællestil. Både de 'rationelle' og de 'irrationelle' argumenter gives vægt, om end på forskellige tidspunkter i romanerne. Dette sker ikke som et skift fra en irrationel og magisk fortid, til en rationel og realistisk nutid, der er derimod tale om en vekselvirkning mellem, hvad der lægges vægt på, ligesom dette, måske endnu vigtigere, rejser spørgsmålet om ikke bare hvilket perspektiv romanerne fortælles ud fra, men også hvem der forstår de forskellige situationer fuldt ud, og hvem der er blændet af en overvægt af henholdsvis den ene eller den anden 'side'. Noget tyder altså på, at Bowers har ret i hendes udsagn:

As for the political possibilities of magical realism, the adoption of the technique by postcolonial writers does point to its acceptance as a liberating and transformative narrative mode (Bowers 2004:127).

5.1.1. Hvem der forstår

Den magiske realisme kan altså tjene til at demonstrere, hvordan historien hverken kan forstås udelukkende ud fra den 'side' i romanerne der er blevet en form for spejlbillede på vesten og de tidligere kolonisatorer, eller dem der er billede af de koloniserede. Sandheden er at både magien og realismen er vævet ind i hinanden, den ene del kan ikke undslippe den anden. Det er da heller ikke i nogen af romanerne godt at være for fastlåst af kun enten det magiske eller det realistiske.

Et eksempel på at 'det magiske' har potentiale til at løse problemerne, ser vi hos Allende, hvor Esteban måske nok ønsker at ignorere den magiske del virkeligheden, men alligevel må se sig nødsaget til at acceptere at den findes, og at den påvirker både ham og hans familie. Som eksempel på, kan tages situationen hvor godset bliver ramt af 'myreplagen' (Allende, 1982/1994:106-8).

Esteban indkøber først forskellige kemikalier til at bekæmpe plagen (Allende, 1982/1994:106), men det løser ikke problemet, hvorfor en amerikansk ekspert, Mister Brown, indkaldes til at løse problemet. Desværre for Esteban er Mister Browns metode for langsom til at kunne redde godset, derfor må der andre midler til. Godsets redning kommer i form af den gamle Pedro García: "Den gamle mand steg op på en hest og red af sted, mens han mumlede gode råd, formaninger, visdomsord og trylleformularer" (Allende, 1982/1994:107). Dette får vitterligt myrerne til at forsvinde, i modstrid med al vestlig og kolonial 'realisme' og logik. Situationen kommer til at handle om to ting på samme tid – *hvem* det er, der er i stand til at løse det konkrete problemet, men i høj grad også hvem der forstår, hvad der sker:

Specialisten blev ude af sig selv af raseri.

"Jeg vil vide, hvordan I gør!" brølede han.

"Man skal bare tale til dem, Mister. Man skal bede dem om at forsvinde, fortælle dem, at her gør de skade, og dét forstår de," forklarede den gamle Pedro García.

Clara var den eneste, der syntes, at fremgangsmåden var helt naturlig. Férua benyttede lejligheden til at sige, at de befandt sig i en afkrog, på et barbarisk sted, hvor hverken Guds love eller videnskabens fremskridt rådede, ..."

(Allende, 1982/1994:108)

Esteban lærer at leve med situationen, men hans søster Férua, reagerer som 'specialisten' Mister Brown – de frustreres og forbander nærmest hvad der er sket, på trods af, at problemet blev løst. Clara, der er vandt til at svæve ind og ud mellem den magiske verden og den realistiske, verden accepterer det derimod blindt.

Men det interessante er, at den der virkelig træder i karakter her er mestizen Pedro Segundo García, der forstår at på det rent praktiske problem med myrerne må der findes en løsning. Han ved at det magiske ikke vil falde i Estebans smag, og det er først da de konventionelle metoder slår fejl at han afslører at hans far i 3 uger har talt om en måde at få myrerne væk på (Allende 1982/1994:107). Var det magiske derimod blevet foreslået som det første var det straks blevet fejlet af vejen og en løsning var måske slet ikke fundet.

Vi ser det dog også andre steder i *Åndernes hus*, men med modsat fortegn, hvor Clara, der fortaber sig i åndernes verden er lige så blind som Esteban der insisterer på så vidt muligt at ignorere denne del af romanens virkelighed. Fælles for dem er, at de begge kun ser delvise billeder, og derfor forstå de også kun delvist hvad der sker omkring dem. Børnene formår derimod bedre at eksistere i begge verdener og bliver på denne måde til en form for bindeled. For hvad enten man ser på Isabel Allendes *Åndernes Hus* eller García Márquez' *100 års ensomhed*, er der tale om samfund der i høj grad baserer sig på regler der bygger på det 'realistiske', men hvor livet i romanen eksisterer i et sted imellem realisme og det magiske. Det er da 'realistiske' der driver historien frem, men uden det magiske ville det samtidigt se helt anderledes. Var der ingen magi ville der slet ikke være 100 års ensomhed, og da slet ikke i byen Macondo, da der ikke havde været nogen grund til at udvandre til at starte med.

Det magiske kan, som i tilfældet med myreplagen (Allende 1982/1994:107-9), løse de problemer der ikke lader sig løse med rationelle midler, eller det kan skabe så store problemer, som i situationen med genfærdet der driver José Arcadio Buendía og Ursula til at forlade deres gamle landsby (García Márquez , 1967/1996:22-3). Følger vi Bowers omtale af det realistiske som det koloniale (Bowers, 2004) og det magiske som det postkoloniale, står vi tilbage med en historie, der ikke i tilstrækkelig grad kan læses ud fra kun den ene af vinklerne. Historien med dens brutale skildring af diktaturet følger helt de realistiske rammer, og altså dermed den vestlige og koloniale forståelsesramme. På samme tid ser vi dog også hvordan romanen også i denne periode fyldes af det magiske, det postkoloniale.

Det bliver på denne måde, som hos García Márquez (og andre), en slags lektion i samspillet mellem det koloniale og det ukoloniale. Det magiske kan således fremstå som en indskrivning af en modstand mod den tidligere koloniherrers sprog, ved at indskrive det magiske som en naturlig del af dagligdagen – hvilket må siges at være et brud med meget gængs nyere 'vestlig' litteratur. Samtidigt er det med til at sætte spørgsmålstegn ved de 'gængse' opfattelser af udvikling og teknologi, og kan i nogle situationer nærmest vende den 'normale' vestlige opfattelse på hovedet, som Swanson siger det:

Hence, famously the accoutrements of civilization (such as trains, phonographs, ice, false teeth) are seen as bizarre, while events that would elsewhere be considered fantastic (like a girl ascending into heaven, a trail of blood making its way through the streets to find the victim's mother, a child being born with a pig's tail) are described with deadpan realism. 'Civilization' emerges as a hoax or myth here and that idea is carried into the text's recreation of the experience of Latin American history. (Swanson, 2003:79)

Hvis det realistiske bliver til det mytiske i nogle situationer, mens det magiske accepteres bredt – så er der brug for nogle der kan forstå og forbinde de to verdener.

5.2. Kreoler, mestizer og vestens repræsentanter.

Ligesom der i romanerne ændres ved opfattelsen af det realistiske som den eneste gyldige forståelse, optræder dette forhold også på en anden måde – nemlig i det uforløste forhold mellem kreoler, mestizer og vestens repræsentanter. Disse forhold, med deres rødder i kolonitiden er mildest talt ambivalente, og lader sig udtrykke på forskellige måder i romanerne.

Indianerne

Forholdet til ikke-hvide ses på forskellige måder i romanerne, men fælles er fx synet på indianerne i de to fortællinger. Ofte omtales de netop blot som 'indianere', eller portrætteres i situationer hvor de skiller sig negativt ud, eller hvor det indianske sidestilles med noget negativt af romanernes figurer:

"Jamen så hør dog, hvordan hun taler, man skulle tro at hun var indianer, jeg er træt af at fjerne lus fra hendes hoved og behandle hende for fnat..." (Allende 1982/1994:103).

... det var general Teófilo Vargas. Han var ren indianer fra bjergene, analfabet, begavet med en tavs ondskab... >> Han er et vildt dyr man skal passe på<<, sagde oberst Aureliano Buendía til sine officerer (García Márquez, 1967/1996:129)

Hvis ikke de beskrives direkte negativt, som i disse eksempler, optræder de som oftest ansigtsløse og uden navn, fx når *Visitation* hos García Márquez blot omtales som 'indianerkvinden' (1967/1994:38), selv om hun har et navn¹². I samme stil ser man også hvordan indianerne er bekvemme syndebukke: "For at dække over misgerningen kastede de skylden på indianerne fra reservatet..." (Allende, 1982/1994:162). Dette forhold i begge romaner bærer præg af, at der tale om fortællinger fra lande der med Larrains ord er (2000/2004:90) befolket af *pueblos nuevos*. Måske især fordi man forstår sig som 'sammensatte', opstår der et 'behov' for at distancere sig fra 'yderpunkterne' ('Hvide' og 'indianere'), og i modsætning til *pueblos testigos* er der ikke dyrkelsen af det indianske som noget der engang var stort og imponerende, men som blev udsat for en katastrofe af nærmest apokalyptiske dimensioner (Larrain, 2000/2004:90) – i stedet marginaliseres de blot, placeres i periferien af både romanerne og de samfund de foregår i.

Mestizerne og de ikke-hvide

Forholdet til de ikke-hvide ses også i forholdet til de sorte og mulatterne, der bestemt heller ikke altid er synderligt flatterende, hos García Márquez omtales en mulatpige fx som havende "små hundebrystvorter" (García Márquez, 1967/1996:44), mens det hos Allende er noget eksotisk, der fx hører hjemme som vogter på

¹² Se også fx Allende (1982/1994); siderne 78, 162, 179, 228, 232-7, eller García Márquez (1967/1996); siderne 34, 37-9, 70 eller 129).for eksempler på forskellige måder at omtale 'indianere' på.

et bordel (Allende, 1982/1994:291-2), som noget man fjanter rundt med (Allende, 1982/1994:76), eller som noget man, med uheldige konsekvenser til følge, lader sig forhekse af (Allende, 1982/1994:78).

Forholdet til Mestizerne er derimod som oftest mindre udtalt, men det betyder ikke at de ikke er at finde i romanerne. Det er dem der hverken beskrives som det ene eller det andet, de er ikke kreoler, ikke europæere, ikke indianere og ikke sorte. De omtales måske som 'mørke' (se fx Allende, 1967/1996:58,131,138,191), men som oftest er de der bare, for som Larrain er inde på det (2000/2004:90), er *pueblos nuevos* hovedsageligt udgjort af mestizer – om end det kan varierer hvor udtalt det er.

Forholdet mellem kreol og mestiz kommer hos García Márquez såvel som hos Allende til udtryk gennem kreolernes fortsatte dominerende position i forhold til mestizerne. Hos García Márquez ses det bl.a. ved den position José Arcadio Buendía har i forhold til opdagelsen, opførslen og organiseringen af Macondo (se fx García Márquez, 1967/1996:34). Hos Allende ses det bl.a. i godsejeren Estebans forhold til sine ansatte, der nærmest bliver en artikulation af hans opfattelse af forholdet mellem kreol og mestiz, og mellem mestiz og indianer. Dem der er mindre værd kan han (hvilket han også gør), i hans egen optik, frit forgribe sig på – som man også ser det demonstreret med Estebans utallige voldtægter af egnens piger, der er så omfattende at han til sidst må give sig i kast med pigerne fra de omkringliggende godser (Allende, 1982/1994:63)

Men også i forholdet mellem datteren Blanca og den forbudte kærlighed Pedro Segundo García kommer til at fremstå som et omstridt spørgsmål om muligheden for Mestizaje. Esteban kan ikke acceptere at hans datter er med en mørkere, mindre fin mand, hvorimod det for en hvid mand som Esteban er helt i orden at være med en indiansk kvinde, som fx Pancha García (Allende, 1982/1994:58-9).

Kreolerne

I begge romaner ser vi 'patriarkerne', José Arcadio Buendía og Esteban, i kreolens rolle. De er på den ene side frastødt af det vestlige, ser det som umandigt og upraktisk og gør nar af det (Allende 1982/1994:171), men samtidigt fascineres og drages de af det europæiske, ja dyrker det endda.

Kreolens ambivalente forhold til de tidligere koloniherrer ses i begge romanerne som oftest i en udtalt udgave, netop i den måde hvorpå man både tiltrækkes og fascineres, men samtidigt frastødes og latterliggør det europæiske/vestlige, eller slet og ret viser, at det ikke formår at løse problemerne.

Forholdet ses dog også mere udtalt et par gange. Hos García Márquez er det bl.a. i beskrivelsen af den slægt både Ursula og José Arcadio Buendía kommer fra (García Márquez 1967/1996:20), ligesom det latterliggøres i historien om *Fernanda del Carpio*, der ganske vist stammer fra en fornem slægt, og: "Lige så længe hun kunne huske tilbage havde hun forrettet sin nødtørf i en natpote af guld med familiens våbenskjold" (García

Márquez, 1967/1994:159), men samtidigt falmer fordums storhed hurtigt og natpotten er næsten det eneste der er tilbage af den glørværdige fortid. Hos Allende ser vi det bl.a. i beskrivelsen af Estebans slægtsnavn: "... det meget fornemme og standsmæssige efternavn, han havde arvet fra moderen, gik helt tilbage til vicekongedømmets tid i Lima" (Allende 1982/1994:47-8).

Men som nævnt er det især i det udtalte forhold mellem kreolerne og de tidligere kolonisatorers 'repræsentanter', europæere og nordamerikanere, at der klart ses, at det anstrengte forhold mellem spaniere og kreoler som Millar taler om, stadig påvirker: *El antagonismo existente entre españoles y criollos. A los primeros se concedían los altos empleos, mientras los segundos eran injustamente postergados. ...*¹³ (Millar, 2003:129).

Det ambivalente forhold til det europæiske, der udstilles i begge romaner, synes altså stadig at præge, og dem der især præges er romanernes repræsentanter for den stand der egentlig burde være forsvundet med kolonitidens ophør: kreolerne. Man har stadig den nagende følelse af at blive betragtet som underlegne, samtidig med, at man rent militær har befriet sig fra koloniherrerne.

En markant lighed mellem de to romaner er den måde vestens 'repræsentanter' fremstilles på: Som de sofistikerede og forfinede, europæere, der på en og samme tid fascinerer og ses som latterlige, tydeligst repræsenteret ved *Pietro Crespi* hos García Márquez og *grev Jean de Satigny* hos Allende. Begge har roller at spille i romanerne, men de befinder sig alligevel mest i periferien af fortællingerne, forstået på den måde at det ikke er dem der driver historierne frem, selv om de bestemt er nyttige og vigtige statister. På denne måde kommer de til at minde om den rolle ikke-hvide karakterer har haft i megen litteratur fra kolonitiden. De deltager, men forstår ikke helt den nye verden de befinder sig i.

Fascinationen af europæerne (og til dels også nordamerikanerne) og hvordan de skiller sig ud, ser man som sagt i begge romaner, bl.a. ved beskrivelsen af især to af de vigtigste europæiske karakterers påklædning og manerer. Hos García Márquez vises dette forhold med italieneren Pietro Crespi:

Pietro Crespi var ung og blond, den smukkeste og mest velopdragne mand man havde set i Macondo, så samvittighedsfuld i sin påklædning at han til trods for den kvælende varme arbejdede i brokadevest og tyk jakke af mørkt klæde. (García Márquez, 1967/1996:51)

Hos Allende hedder det om Greven Jean de Satigny, næsten som en parallel til, eller en udbygning af, García Márquez' beskrivelse:

¹³ De primære årsager der påvirkede den revolutionære bevægelse var: den eksisterende modsætning mellem spaniere og kreoler. De første blev givet de højeste stillinger, mens de andre blev uretfærdigt forbigået.

Han gik med sko af gedeskind og jakker af ubleget hørlærred, svedte aldrig som andre dødelige og duftede af engelsk eau de Cologne... Han var den eneste mand Esteban kendte, der smurte skinnende lak på neglene, og som dryppede sine øjne med foryngende øjendråber. Han bar visitkort med sit familievåben og overholdt alle vedtagne høflighedsregler... Mændene gjorde nar af ham bag hans ryg, men snart så man at de prøvede at efterligne hans elegance, hans sko af kidskind, hans uanfægtethed og hans civiliserede opførsel." (Allende 1982/1994:171)

Hvad der er særligt markant ved forholdet til europæerne er dog i endnu højere grad troen på, at det europæiske er finere end det latinamerikanske, i så høj en grad at selv de prostituerede efterligner det europæiske: (Allende 1982/1994:111). Kreolerne synes at have en formodning om, at europæerne sidder inde med mere værdifuld viden end de selv gør. Hos Allende ses det ikke bare i form af Mister Brown der forventes at kunne løse myreplagen, men også ved drengene der sendes på engelsk kostskole, ved Estebans tiltro til Grevens forretnings idé og ved Esteban der hellere vil til læger i Nordamerika end i Chile – på grund af den mistro han nærer til latinamerikanske læger: "han var nået til den forhastede konklusion, at latinamerikanske læger var fupmagere, som havde mere tilfælles med indianske medicinmænd end med videnskabsmænd" (Allende, 1982/1994:228). Vi ser også hvordan der eksisterer en formodning om, at der eksisterer en større viden udenfor Latinamerika. Hos García Márquez kommer det bl.a. til udtryk gennem sigøjnerne, herunder Melchiades, der besnærer José Arcadio Buendía med det han bringer. Det kan være noget teknisk som et apparat til at tage daguerreotypier (García Márquez, 1967/1996:43), eller noget så simpelt som en blok af is (García Márquez, 1967/1996:19). Fascinationen gøres især til grin i tilfældet med isen, hvor José Arcadio Buendía udbryder: "Dette er vor tids store opfindelse" (García Márquez, 1967/1996:19). Og som Swanson er inde på det (2003:79), kommer 'civilisationen på denne måde til at fremstå markant forskellig fra, hvordan den 'typiske' vestlige roman ville have forholdt sig til situationen

Latterliggørelsen af europæerne og deres arv kan tage forskellige former i de to romaner, men tjener alligevel samme formål. Hos Allende ser latterliggørelsen gennem hvordan grev Jean de Satigny ikke alene fremstilles som markant anderledes fra de andre karakterer, men også grotesk og 'bøsset'¹⁴: "Han er pervers, passer ikke ind, forstår sig ikke på forretninger, selv om han mener at hans europæiske viden bør være i stand til at planlægge sig til succes. Hans projekt med Chinchillaerne lider da også døden, da de lokale faktorer (sygdommen) spiller ind, og projektet må opgives. Han vil markedsføre Blancas lerfigurer som indianske, selv om de ikke er, og aldrig har været bare i nærheden af, at være indiansk håndværk (Allende, 1982/1994:172). Men for ham at se, repræsenterer det alligevel noget latinamerikansk. Først da han, som en anden

¹⁴ Det at fremstilles 'bøsset' i Latinamerika er bestemt ikke et flatterende træk.

koloniasator, vælger at satse på udplyndring af landets kulturelle arv (smuglingen af inka artefakter og mumier) har han en form for succes (Allende, 1982/1994:236-8).

Her er der dels tale om en slags spejlbillede af kolonitiden, men det tjener også til at trække det ambivalente forhold mellem især kreol (Esteban, og til dels de andre godsejere) og europæer (Grevnen) frem i lyset. For på trods af hans groteske fremtoning, så fascineres og tryllebindes kreolerne af ham. Europæeren viser sig ikke at leve op til forventningerne og 'pligterne', hvad enten der er tale om det mislykkede chinchilla projekt med Esteban, eller ægteskabet med Blanca, der viser sig at være ren facade (Allende 1982/1994:230).

Hos García Márquez er der ligeledes delvist gennem den blinde tilbedelse af den 'vestlige' viden Melchiales bringer José Arcadio Buendía at vi ser det samme forhold som hos Allende. Buendía kaster sig ud i form for opdagelse af den gamle verden – præcist som den gamle verden 'opdagede' den nye (hvilket førte til Buendíaernes eksistens). Man ser også i begge romaner hvordan man importerer alt hvad man kan komme i nærheden af fra Europa og USA, lige fra guvernanter (Allende 1982/1994:74-5) til et italiensk pianola (García Márquez, 1967/1996:51), i et forsøg på at imitere den tidligere kolonimagt, eller i al fald ideen om denne.

Hos García Márquez får man desuden en mere direkte latterliggørelse af den europæiske arv, da landsbyens folk, på en ekspedition for at: "bringe Macondo i forbindelse med de store opfindelser" (García Márquez, 1967/1996:13) finde en vej væk fra byen, ca. 12 km fra havet støder på resterne af en spansk galeon

Foran dem, omgivet af bregner og palmetræer, hvid og støvet i morgensens tavse lys stod en stor spansk galeon. Den hældede let mod styrbord og fra dens intakte masteværk hang sejlenes pjuskede laser mellem den orkidémykkede takkelage. Skroget der var dækket af en skinnende rustning af forstenede sugefisk og grønt mos, stod fastnaglet i en stenbund. Hele skibet syntes at udgøre en egen verden, et rum af ensomhed og glemsel, hvor tidens laster og fuglelivet var forment adgang. (García Márquez, 1967/1996:15)

Med dens sølle forfatning og dens fuldstændigt ubrugelige placering bliver den til et latterligt billede på den koloniale arv. Den er både tåbelige, ikke i stand til at overleve situationen og malplaceret.

Denne manglende overlevelsessevne for det europæiske ses også hos Allende, hvor kreolerne godt nok fascineres af det europæiske og hylder det, men samtidigt alligevel ikke har den store respekt for dets evner til at klare sig:

"Jeg håber ikke, al den angelsaksiske flegma forvandler jer til idioter," fremstammede Clara da hun tog afsked med drengene. (Allende, 1982/1994: 158)

Det er derfor interessant hvordan nogle af karaktererne, bl.a. børnene, i begge romaner kommer til at indtage en form for mellemposition, hvor de tilhører og forstår *både* den ene *og* den anden verden. Hos García Márquez er det bl.a. tydeligt ved beskrivelser som:

Således gik det til at Arcadio og Amaranta talte indianersprog før de talte spansk og lærte at drikke firbenssuppe og spise edderkoppeæg... (García Márquez , 1967/1996:34),

I modsætning til forældrene, kreolerne, taler og forstår de altså en større del af det samfund der omgiver dem, og deres udgangspunkt er markant forskellige fra deres forældres , fordi de repræsenterer blandingen.

Hos Allende beskrives også denne evne til at nærmest skifte mellem verdenerne, ikke bare ved de hyppige rejser mellem land og by, men også ved de to sønners evne til at kombinere de tilsyneladende modsætninger mellem en europæisk kostskoleopdragelse og et liv på landet i Latinamerika:

... disse to drenge, der havde spansk og maurisk blod i årenerne, og som var født i den fjerneste afkrog af Latinamerika, talte spansk med Oxfordaccent, og at den eneste sindsbevægelse, de var i stand til at udtrykke, var forbløffelse, ved at løfte venstre øjenbryn. De havde intet tilfælles med de to kåde og lusede unger, der plejede at tilbringe sommeren på landet. (Allende 1982/1994:158)

Det kommer også til udtryk gennem mestizen Pedro Segundo García, der i historien med myreplagen demonstrerer vigtigheden af at kunne forstå begge verdener. Vi ser at kreolen Esteban og 'europæeren' (som i dette tilfælde repræsenteres ved en nordamerikaner), helst ikke vil indse at der på godset allerede findes en løsning på myreplagen, nemlig den gamle Pedro García (Allende 1982/1994:107) – oven i købet den løsning der skal vise sig at være mest effektiv. Clara, der med sin relation til det magiske nærmest falder i den anden grøft kan ikke se noget mærkeligt i at situationen bliver løst som den gør, men samtidigt agerer hun heller ikke og kommer ikke selv med et løsningsforslag. Hun behersker måske nok det magiske, og forstår dette, men formår ikke at bruge det til noget, da hun ikke formår at bygge bro mellem hendes verden og Estebans. Det er derimod Pedro Segundo García, der forstår at bygge denne bro, og ikke alene bliver det altså mestizen der redder kreolen, men det er også et symbol på nødvendigheden af at forstå både det magiske og det realistiske, det rationelle og det irrationelle og, om man vil, kreoltankegangen overfor det oprindelige.

6. Konklusion

Hence, famously the accoutrements of civilization (such as trains, phonographs, ice, false teeth) are seen as bizarre, while events that would elsewhere be considered fantastic (like a girl ascending into heaven, a trail of blood making its way through the streets to find the victim's mother, a child being born with a pig's tail) are described with deadpan realism. 'Civilization' emerges as a hoax or myth here and that idea is carried into the text's recreation of the experience of Latin American history.

Konklusion

Som vi har set tjener både García Márquez' og Allendes brug af den magiske realisme tjener flere formål i de to romaner. Der er dels tale om at have mulighed til at fortælle ud fra en latinamerikansk tradition der, i al fald til tider, er mere mundtlig og som fungerer ud fra andre og mere 'magiske' præmisser, end vi er vant til det fra megen samtidig europæisk litteratur. På denne måde er brugen af magisk realisme med til skille litteraturen ud, og læseren bemærker at noget er anderledes. Det tilbyder en måde at fortælle på fra et andet perspektiv end det europæiske, og ud fra andre regler for, hvad det er vigtigt og uvigtigt, og for hvordan verden er skruet sammen og bør forstås.

Den kommer også konkret til, med sit spørgsmål om hvem der forstår hvad, og hvem der kan virke indenfor forskellige sfære, til at producere et, måske lettere idealiseret, billede af nødvendigheden af en hybriditet, der er i stand til at forstå kombinere de forskellige 'sider' af 'virkeligheden' romanerne præsenterer sine læsere for. På denne måde tjener begge romaner til at advokere en form for mestizaje, fordi hverken den ene eller den anden side er i stand til, til fulde at forstå den virkelighed der leves i. Hverken et snævert kreolsk, europæisk eller indiansk perspektiv synes at være løsningen, det er *mestizajen*, blandingen af de to, der formår at skabe resultater.

Brugen af den magiske realisme kommer altså til at virke som en forstærkende faktor i den ellers meget stille italesættelse af forholdet mellem den tidligere koloni og dens tidligere koloniherrer. Opgøret med den tidligere kolonis hegemoniske magt udtales ikke – det vises. Men endnu vigtigere bidrager den magiske realisme til en diskussion, af hvordan 'de koloniserede' selv forholder sig til både fortid, nutid og fremtid.

Hybriditetsspørgsmålet, mestizajen, er som nævnt oftest meget lidt udtalt i begge romaner, men alligevel tydeligt. Begge romaner marginaliserer både indianere og europæere, men faktisk også kreolerne, da disse godt nok sætter sig i delvis opposition til de tidligere kolonisatorer, men samtidigt ikke formår at bryde fri fra deres påvirkninger – de virker med deres fascination af alt vestligt næsten blinde for realiteterne. De gentager koloniherrernes arrogance og manglende vilje til at forstå værdien af den viden der allerede er at finde i 'den nye verden'.

Hos Allende er det lige ved at gå galt for kreolen Esteban da godset udsættes for en myreplage og kun mestizen Pedro Segundo García formår at finde en løsning, ikke ved selv at gøre noget, men ved at åbne Estebans øjne for muligheden af, at bruge en alternativ og nærmest magisk metode.

Det er med andre ord en forening, eller sammensmeltning af de binære oppositioner der dominerer mange af temaerne i de to romaner, men ud fra en idé om at disse modsætninger kan opløses eller sammensmeltes og føre til noget mere overlevelsedygtigt.

Set i forhold til den koloniale fortid, får det den betydning, at der ikke bør vælges mellem det prækoloniale eller det koloniale samfund, men derimod erkendes, at man lever i et samfund der er en sammensmeltning af flere faktorer. Transformationerne af samfundene, der går igen i de to romaner, kan ikke udnyttes uden en evne til at forstå både hvor man kommer fra, og hvor man er på vej hen. Hvis man som José Arcadio Buendía lader sig forblinde af alt der bare lugter det mindste af videnskabelig viden, så ender man blot med at marginalisere sig selv.

For begge bøger er nemlig det karakteristisk, at selv om samfundene menneskene transformeres på mange punkter, og måske umiddelbart udsættes for krav om mere 'realisme', så eksisterer det magiske stadig – og det har stadig en berettigelse, en forklaringskraft.

Det er interessant hvordan denne insisteren på – ikke en fastholdelse af en særlig uforanderlig essens, men en transformation af noget, der fylder så meget i personernes liv, som det magiske gør i mange magisk realistiske latinamerikanske forfatters værker – leder tankerne hen på en diskussion af identitet og identitetsdannelse. For mig at se minder det om en litterær indskrivning af Larrains idé om, at identitet og især identitet over tid hverken er noget dybest set essentielt men heller ikke er udelukkende konstrueret. Forandringerne i samfundet fører således ikke til at en identitet erstattes med en anden, men derimod til, at én identitet transformeres til en ny – en identitet der ikke er den samme som før transformationen, men som heller ikke kan adskilles fra de komponenter den er bygget op af.

Hvis man skal lede efter postkoloniale elementer i det, er det måske netop her at det bliver interessant. For det er her, at Latinamerika, både forstået som de enkelte lande og som kontinentet som helhed (i bedste Bolivarske stil), får sin egen identitet, bliver noget særligt. Med transformationen skabes noget unikt og man bliver til andet end blot et affaldsprodukt fra kolonialismen. García Márquez' Macondo er Macondo både før og efter Banankompagniets indtog i byen, ligesom Allendes Chile stadig er Chile, både før og efter transformationen fra semi-feudalt samfund (eller oligarkisk hvis vi holder os til Larrains sprogbrug) til modernitet. Samtidigt er transformationen noget, ingen kan sige sig fri for, den påvirker alles liv og former både samfundene og de fysiske rammer, såvel som personerne selv og, ikke mindst, deres måder at opleve og forstå verden på. Ingen er hvad de var i starten men samtidigt er man heller ikke fundamentalt anderledes. Gennem de transformationer der er sket er der opstået noget nyt, det vi ser er en *mestizaje* af nyt og gammelt, 'oprindeligt' og udefrakommende.

De gennemgående personer i romanerne bliver således til billeder på sydamerikanerne af i dag, i figurativ forstand er de alle mestizer i en eller anden grad; blandingen af land og by, tradition og udvikling, og magi og realisme. De er ikke produkter udelukkende af kolonitiden, ej heller er de uforanderlige og upåvirkelige.

Deres sammenblanding af utallige faktorer og deres egne veje imod moderniteten og udviklingen har skabt dem som de er i dag: Postkoloniale objekter der ikke er frigjorte fra kolonitiden men som heller ikke ufrigjorte. Både hos Allende og García Márquez ser vi jo, at på trods af alle ulykker formår personerne at leve og overleve i den transformative hvirvelstorm der rammer dem. De udvikler sig uden at opgive sig selv eller deres identitet. De tilpasser indtrykkene, kravene og udfordringerne til deres verden og ændrer dermed delvist også den kontekst de selv eksisterer i.

Den magiske realisme bruges til andet og mere end blot at være en god måde at fortælle på, og den bliver et kraftigt værktøj til at demonstrere bl.a. forholdet om forståelse i begge romaner.

Spørgsmålet om hybriditet behandles, i form af mestizaje intensivt i begge fortællinger, og må, på trods af mestizernes til tider underlegne position, siges i romanernes kontekst at være noget positivt.

Postkolonial teori kan bruges på latinamerikanske værker som *100 års ensomhed* og *Åndernes hus*, og det giver mening at tænke postkolonial teori ind i en analyse af romanerne. Samtidigt bør man dog være opmærksom på, at ikke al postkolonial teori egner sig – ligesom man skal huske på at et fx spørgsmålet om hybriditet må forstås ud fra hvordan forholdene i Latinamerika er i dag, og hvordan hybriderne passer ind der, ligesom man må have med i sine overvejelser hvordan hybridernes position har været i de koloniale samfund.

7. Abstract

La proyección del pasado colonial español en la Hispanoamérica post-independiente sigue siendo un problema historiográfico polémico y está lejos de haberse resuelto satisfactoriamente.

This report is about some features of postcolonial literature in Latin America. The 'platform' for the analysis is two world famous Latin American novels: Colombian writer Gabriel García Márquez' 1967 novel *100 Years of Solitude* and Chilean Isabel Allendes *The House of the Spirits*.

Firstly the books are placed in the Latin American context, with a short discussion of the differences between Latin American societies and the evolution of Latin American literatures.

The theoreticians referred to in the report are many, and includes Boehmer, Spivak, Bowers and Ashcroft, and it centres itself around the discussion of two features in particular:

- The use of *Magical Realism* in both Gabriel García Márquez' *100 Years of Solitude* and in Isabel Allendes *The House of the Spirits*.
- The question of Hybridity, in the form of *Mestizaje* in both novels.

The report studies how the use of *Magical Realism*, among other things, raises the question of whom are actually able to understand the transformations and the apparent differences that are embedded in the postcolonial Latin American societies.

Mestizaje is also central to this report, since the ways it is implicitly used in both novels brings light to the question of how transformation effects the postcolonial Latin American societies, and how the hybrids in the novels become the means of bridging the divisions that exist – like that between 'rational' realism and 'irrational' magic.

It shows that the use of postcolonial theory does make sense when it comes to Latin American literature, like the novels of both García Márquez and Allende, but also that it sometimes needs to be adapted in order to use it properly in a Latin American context. The question of Hybridity is an example of an issue that needs to be addressed considering the special factors of Latin America.

8. Litteraturliste

>>Det er sket med verden, den dag
menneskene rejser på første klasse og
litteraturen i godsvogn<<

Følgende værker har været brugt i rapporten

Allende, Isabel (1982/1994): **Åndernes Hus** (5 udg.). Gyldendals Paperbacks.

Anderson, Benedict (1991/2003): **Imagined Communities**. London. Verso

Ashcroft, Bill (2001): **Post-Colonial Transformation**. London. Routledge.

Boehmer, Elleke (1995): **Colonial & Postcolonial Literature**. New York Oxford University Press.

Bowers, Maggie Ann (2004): **Magic(al) Realism**. New York. Routledge

Buciek, Keld (2003): **Postcolonial Reason- selected perspectives of writing postcolonial geographies**. Nordisk Samhällsgeografisk Tidsskrift, No. 37, Dec. 2003

Daniels, Patsy J. (2001): **The Voice of the Oppressed in the Language of the Oppressor**. New York. Routledge

Eagleton, Terry (2000): **The Idea of Culture**. Blackwell Publishers. Oxford.

Fernández-Armesto, Felipe (2003): **The Americas – The History of a Hemisphere**. London. Phoenix

Fox, Geoffrey (1996): **Hispanic Nation – Culture, Politics and the Construction of Identity**. Tucson. The University of Arizona Press

García Márquez, Gabriel (1967/1996): **100 års ensomhed** (6. udg.). Viborg. Samlerens Paperbacks.

Gilbert, Alan (1998): **The Latin American City** (2nd edition). London. The Latin American Bureau

Gollnick, Brian (2003): **Approaches to Latin American Literature** i Swanson, Philip(ed)(2003): **The Companion to Latin American Studies**. London. Arnold.

Jocelyn-Holt Letelier, Alfredo (1999): **La Independencia de Chile – Tradición, Modernización y Mito** (2nd ed.). Santiago de Chile. Planeta

Larrain, Jorge (2000/2004): **Identidad y modernidad en América Latina – con una cierta Mirada**. Mexico, D. F. Oceano

Low, Setha M. (2000): **On the Plaza – The Politics of Public Space and Culture**. Austin. The University of Texas Press.

Millar, Walterio (2003): **Historia de Chile** (66. udgave). Santiago de Chile. Zig-Zag

Restrepo, Luis Fernando (2003): **The cultures of colonialism** i Swanson, Philip(ed)(2003): **The Companion to Latin American Studies**. London. Arnold.

Said, Edward (1978/1995): **Orientalism – Western conceptions of the Orient**. Penguin. London.

Skłodowska, Elzbieta (2003): **Latin American Literatures** I Swanson, Philip(ed)(2003): **The Companion to Latin American Studies**. London. Arnold.

Spivak, Gayatri Chakravorty (1999): **A Critique of Postcolonial Reason – Toward a History of the Vanishing Present** Harvard University Press. London.

Stefansson, Rune (1998): **Sydamerikas sjæl – Reportage og interview**. Tiderne Skifter

Swanson, Philip (2003): **'Civilization and barbarism'** I Swanson, Philip(ed) (2003): **The Companion to Latin American Studies**. London. Arnold.

Swanson, Philip(ed) (2003): **The Companion to Latin American Studies**. London. Arnold.

VOX (1997): **Diccionario Lengua Española Secundaria**. Barcelona. Bibliograf. S.A.

Zerlang, Martin (2001): **Fem Magiske Fortællere – og et rids af romanens historie i Latinamerika**. Hellerup. Forlaget Spring

Der er desuden brugt Isabel Allendes hjemmeside:

http://www.isabelallende.com/curious_frame.htm (20 marts 2006)